

Галина ГОРИЦЬКА

РЕТРОРОМАН

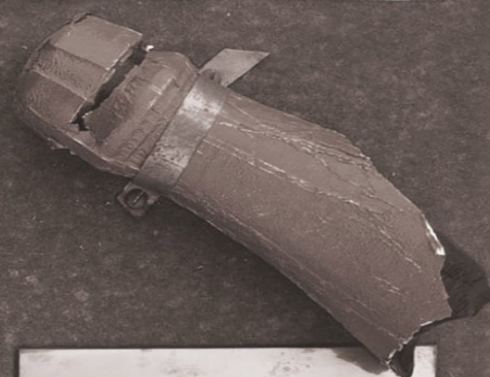
1962 — 1965

КИЇВ

СВІТЛИНА ХРЕСНОЇ МАТЕРІ

Роман «Світлина хресної матері» — п'ятий в серії ретророман, присвячений життю Києва

Чи міг уявити Джордж Орвелл, що назва його статті «Ви й атомна бомба» стане реальністю для Романа Геннадійовича, котрий везиме саме її — атомну бомбу — на підводному човні на Кубу? Чи припускав конструктор ОКБ-586 Леонід Іванович, що за двадцять з гаком років випадково зустрине в Новосибірську батька, якого вважав давно загиблим? Чи міг подумати Василь Стус у вересні 1965-го, що прем'єра фільму Параджанова — це спецоперація КДБ задля виявлення нескорених націоналістів? А втім, все таємне колись стає явним... А життя завжди карколомніше за вигадку.

На память о крещении
килектора „КИЛ – 33“
состоявшемся 31.07.1975 г.
от крестной матери
Мамаевой Надежды Ивановны

FOLIO

Галина Горицька
Світлина Хресної Матері
(1962–1965)

Серія «Ретророман» заснована в 2015 році
Художник-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова

В оформленні видання використано світлини, надані командуванням Військово-Морських Сил Збройних Сил України та авторкою

© Г. В. Горицька, 2021

© О. А. Гугалова-Мешкова, художнє оформлення, 2021

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2015

* * *

Подяка тим, без кого ця книжка була б абсолютно інакшою:

Зеленчук Іван Михайлович – кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник Національного природного парку «Верховинський».

Чудновець Олександр Миколайович – голова ради громадської організації «Київське військово-історичне товариство». Дослідник військової історії, який служив у ВМФ на кораблях Балтійського флоту. Ветеран МНС України. Співавтор книжки «Монітор «Смоленськ» (Krakow) три долі».

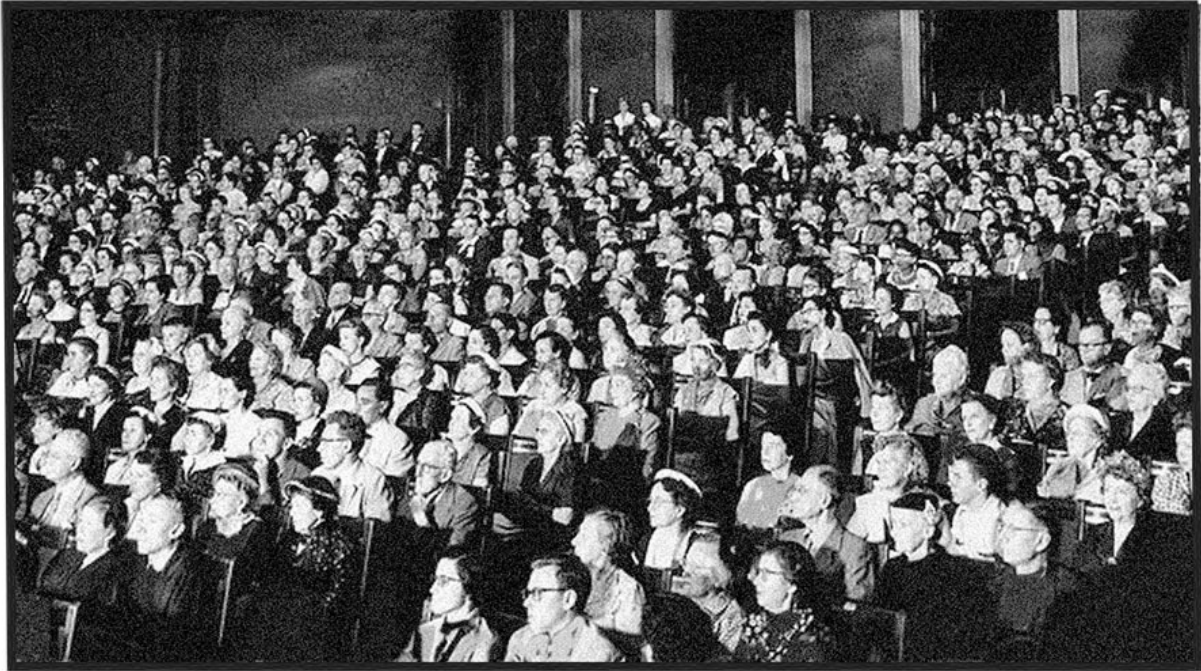
Літковець Юрій Сергійович – військовослужбовець, водолазний спеціаліст, інструктор парашутно-десантної підготовки, учасник Російсько-української війни, лицар ордена Богдана Хмельницького II та III ступеня, кавалер ордена «За мужність» III ступеня.

Нагадую, «усі герої вигадані. Особливо ті, що мають однакові імена й прізвища з відомими громадянами СРСР. Однопрізвищники й однойменні. І таке буває. Тут би доречно поставити смайлик, однак серйозність цієї книжки унеможлиблює подібне блюзнірство»^[1].

Є таке старе муві «Три ліщини для Попелюшки», котре нашим батькам здавалося закордонним, а я в ньому вбачаю певне чистилище: дія відбувається десь там, поміж совком і закордоном. В Чехословаччині й НДР. За кордоном. За тією, куди звичайна радянська людина і носа не висуне. Та Попелюшка чимось незримо нагадує безстрашну дівчинку з «Тигроловів» Багряного, котра також творила свою долю. Звершувала. Вершила, не вагаючись. Тож, я до того веду, шановні, що, звісно, принци вирішують. Тендітні, красиві, мужні і хоробрі «проліски» і «едельвейси»... І від них почасти майже все залежить. Почасти...

Війна і кохання
«Тільки смерть може вберегти від
невиконання бойового завдання»

Розділ перший Син шамана

За останній місяць він розбив вдома увесь посуд. Щоразу це траплялось абсолютно випадково, однак, після останньої попільнички, котра ще залишалась в оселі і використовувалась як мисочка для котячого молока, він зрозумів: повинно розбитися все, що має розбитися.

Все старе, все, що вже віджило і стало таким непотрібним... Зміни. Коло замикалось невпинно, і так триватиме завжди.

Йому було стільки літ, що навіть білки, навіть руді пронирливі білки...! І ті боялися згадувати його вік. Він став ним, тим іншим, котрий нещодавно полишив це життя, і навіть подобою тепер нагадував попереднього Шамана. Він страждав, відверто нудився від того, що має залишитись, однак то було невідворотно. Бо така

домовленість з шаманом існувала між ними з Шаманом від самого початку. Від самого початку. Він не міг просто так взяти і поїхати.

Син вмовляв, звісно, хоча мляво. Не тому, що цього не хотів всіма фібрами своєї душі. Скоріше був вже дорослим, занадто дорослим, аби піддатись почуттям і егоїстично вимагати, що б не сталося зробити саме так, як хоче саме він.

Залишалося жити. Власне, Іван Краузович знав, що життя не обмежується лише їхніми з Леонідом бажаннями. Є ще обов'язок і честь. Є спадковість передачі знань. І це ні за які гроші не купити.

Возз'єднання нового шамана, себто сімдесятисемирічного колишнього зека, а до того – професора київського університету, і його сина – сорока двох річного начальника цеху реактивних двигунів для зенітних ракет Дніпропетровського заводу (ОКБ-586) і колишнього капітан-лейтенанта, командира бронекатеру Пінської військової флотилії відбулося відразу після закінчення концерту Наталії Кончаловської в Новосибірському Академмістечку.

Леонід Іванович кинувся до бородатого діда без віку, в котрому впізнав свого батька. А новий шаман, котрий колись давно, до сибірського заслання та ініціації був таки його батьком і носив ім'я Іван Краузович, зумів щось віднайти всередині себе і з усмішкою, котра була помножена в тисячу разів на сльози радості, відповів йому навзаєм палкими обіймами.

– Батьку..! Іване, Іване Краузовичу...! – гарячково шепотів Леонід Іванович, котрому враз стало зовсім мало літ, і ніби не було поміж ними розставання, не було війни і того всього мракобісся по тому...

– Іван Краузович? – повторив пошепки старий беззубий бородань. – Льоньо, я вже давно не Іван Краузович...

– Та як? Ви що, все забули? – зі здивуванням вимовив Леонід.

– Я все відпустив, Льоньо...

– А як же мама, батьку? Ви пам'ятаєте маму? Та що ви таке кажете? – не здавався Леонід, поправляючи на переніссі окуляри руками, що тряслись. – Ви ж визнаєте мене?.. Що трапилось з вами?..

– Я став іншим, – видихнув Шаман. – Хочеш трав'яної настоянки, синку? Підемо, підемо звідси... Я поясню.

– Батьку... – ще раз з розпачем вимовив Льоня, що перебував у шоці.

Новий шаман тоді, себто Іван, Іван Краузович, який наразі носив нове ім'я після ініціації в Знання, однак те не називав нікому, і лише летяги звичайні, та й ті лише подумки, могли його цим таємним ім'ям називати, поплескав сина по плечу і легенько підштовхнув чоловіка до виходу з залюдненої зали. А білки за вікном Будинку вчених Новосибірського Академмістечка лише зацокали кедровими горішками, сидячи на гілці прадавнього дерева.

Зміни. Коло знову замкнулось і замикатиметься невпинно знову і знову.

* * *

Перед від'їздом Леоніда Івановича до цивілізації пили настоянку трав коло вогнища на подвір'ї маленького будиночку шамана. Десь там, біля того вогнища, ще кілька днів тому старий шаман ступив на тонкий лід болота, підняв до зірок руки, ніби вмовляючи над ним змилюватись, і почав танцювати ритуальний танок. Лід під ним навіть не тріснув, ні... Він просто розверзся, приймаючи в себе прадавнього шамана, і той, так само з піднятими до зірок руками і не відриваючи очей від небес, повільно почав уходити під воду. Здавалося, ціла вічність минула з того часу. Новий шаман тоді відразу, як тільки зайшов всередину їхнього маленького будиночка, зрозумів, що вічність прийняла Дядю Стьопу, як називав себе старий шаман. Він не плакав тоді, ні... Ця подія не викликала в «Шановного Івана», як називав свого підопічного старий шаман, жодного негативу, бо просто не могла його викликати. Адже «Шановний Іван» вже знав, що смерть – то лише рух. А рух – то шлях до переродження. Коло

знову замкнулося. Воно було приречене замикатися невпинно знову і знову.

І все знову повторювалось. Тож, за кілька днів по тому, на тому самому місці Леонід Іванович, вже прекрасно розуміючи, що вмовити батька повернутися до цивілізації не вдасться, прощався з ним назавжди. Шаман сидів навпочіпки і помішував духмяний збір сибірських трав в маленькому казанку. Льоня, вдягнений занадто тепло як для раптово нахлинувшої сибірської весни, стояв за спиною батька і потирав змокрілого лоба. Шаман відчув тугу сина, який дивився на нього, і обернувся до Леоніда:

– Я ніколи не питав тебе. Однак зараз... Прошу, розкажи мені, як тобі було в нахімовському? Ти щасливий, що захищав нашу батьківщину?

– Так, я щасливий, батьку. І мені шкода, що я не зміг залишитись тим, ким я був до інвалідності.

– Ти залишився. Таким самим. Просто повір мені, синку. Мені шкода, що мене не було поруч з тобою так довго... Але ти завжди був в моїх думках.

– Я знаю, батьку...

– Ось, тримай настоянку. Вона тебе підбадьорить, і не варто ні за чим в цьому житті сумувати, просто повір мені.

– Ти занадто часто просиш просто тобі повірити, тату, – сумно усміхнувся Леонід.

– Це тому що деяку інформацію треба просто приймати. Беззастережно, як схід сонця або зорі на нічному небосхилі. Як дощ і вранішню росу. Бо вони просто є. Існують.

– Взагалі-то, і рух світил на небі, і щорічні опади вже давно вивчені людством. Себто ми точно знаємо, чому вони відбуваються.

– Ні, синку... Вони просто є. Для мене, для більшості людей на цій планеті. Не всі такі розумні, як ти і не всі потребують доказів. Зрозумій це. Так тобі буде легше...

– Тобто жодні доводи повернутися...

– На мене не подіють, – закінчив речення сина шаман. – Я не зможу повернутися до минулого життя. І річ не в тім, що це складно або що... Я маю обов'язок. Я маю залишитись тут.

– Я розумію, – видихнув Льоня і взяв металевий кухоль з паруючою настоянкою трав з рук шамана.

– Гадаю, ми ніколи більше не побачимось, – подивився той, хто був в минулому житті Іваном Краузовичем, на свого нащадка. – Просто прийми це, синку.

– То, може, в наступному житті? – з надією вимовив Леонід більше жартівливо, аніж серйозно.

– Тобі збрехати? – усміхнувся новий шаман. – Тоді я можу відповісти, що так, в наступному житті, синку, ми обов'язково будемо знову разом. Але то буде брехня, а вона не потрібна такому проникливому і розумному чоловікові, яким ти став. Я пишаюся тобою, Льоньо. Просто знай, що ти найдорожча людина в моєму житті. І всі мої помисли про тебе. А тепер – йди.

* * *

На другому кінці Новосибірську, на вулиці Обводній номер один, якій через рік після польоту в космос Терешкової назавжди присвоять ім'я знаменитої космонавтки, тримали перемовини двоє.

Їхня не менш цікава і емоційно насичена розмова відбувалась в значно більш звичному, а відтак – прийнятному для Леоніда Івановича, інтер'єрі комуналки в той самий час, як той назавжди прощався з батьком. Дівчинка з очима сіамської кішки при цьому дуже нервувала, а її коханець на один вечір і разом – батько її дитини приндився і намагався видаватися впевненим в собі, важливим чоловіком. Також пили чай. Хіба що порошок з картонного пакетика із зображенням індіанки, котрий Таня нервово до того заварила, висипавши майже весь вміст в обдертий

емальований чайник, що рохкав на газовій конфорці маленької кухні.

– Тож він мій?

– Хто? – Таня нервово розмішувала кубики цукру в чашці з чаєм, що більше нагадував чефір, і сутужно думала, що відповісти.

– Ну як хто... Мій син. Не впирайся. Я бачив його на концерті Кончаловської і відразу впізнав. В нього мої очі. То ви тут мешкаєте?

Таня нічого на те не відказала, лише з гуркотом поставила перед Несміяном кружку з чефіром. Несміян явно не вписувався в обстановку кімнати. З усім його модним столичним прикидом і відполірованими нігтьовими пластинами. Він був в болонійовому плащику мишачого кольору з піднятим коміром, як внадились нещодавно носити, себто по останній моді. Однак той плащик кумедно стовбурчився на ньому через безліч шарів одягу, котрий було надягнуто під нього, а відтак нагадував Вінні-Пуха. Однак сам Несміян, звісно, ніяким смішним героєм себе не вбачав, а мінімум – Аленом Делоном зі стрічки «Рокко і його брати», яка щойно з'явилася на екранах столичних кінотеатрів. Проблема була в тому, що до Новосибірська такі новинки заграничного агітпрома не добирались, і тому прикид столичного франта не викликав у місцевих аборигенів очікуваної Несміяном реакції. А відтак він в реаліях Академмістечка почувався незатишно і озирався по сторонах, намагаючись поглядом зачепитись за щось звичне і приємне йому: бажано – за захват перехожих панянок. Але не знаходив того очікуваного захоплення собою в здивованих погледах.

Нарешті в замковій шпарині дверей Таніної комуналки почулося таке звичне і приємне їй шарудіння, а затим – тупотіння малих синових ніг і окрики: «Тато прийшов! Тато!». Жінка враз розправила плечі й відчула полегкість, видихнула. Потім подивилась прямо у вічі чоловіку в кумедному болонійовому плащі. Раптом подумалось: «Незнайомець. Просто пересічний незнайомець. Жодного кроку назад. Відступиш – і все, заберуть Сашка...».

– Я жила з чоловіком, коли ми з тобою... здибались, – тихо, але впевнено сказала Таня.

– Не вірю. Не пудри мені мізки, дівчинко моя.

– По-перше, твоєю я не була ніколи. Навіть в ті хвилини, коли ми злигались, – сталевим відстороненим голосом гнула свою лінію молода жінка. – По-друге, ти згадай... Пам'ятаєш, я поспішала додому з готелю? Сам подумай, якби я була одинокою секретаркою з общаги, то явно б нікуди не поспішала від такого красеня, як ти, еге ж?

Апелювання до самовпевненості Несміяна – то був самий правильний її хід. Той поправив комір свого плаща і хмикнув:

– Логіка в цьому є. Але ж... Я взяв усе. Тебе заслали сюди через мене, і це моя дитина ось там, за дверима, наразі називає незаслужено когось батьком...

– Давай далі думати логічно. Ти все ж таки математик, який-ніякий. Принаймні був ним колись, – хмикнула Таня. За дверима почулося шарудіння і Таня злякалася, що не встигне закінчити цієї розмови до того, як Кім увійде до кухні. Вона на хвилину відвернулася від Несміяна і схвильовано до крові закусила губу, а потім повернулася назад до нього з гидкою, кривою посмішкою одним кутником вуст. – Як ти гадаєш, зі мною одружився б хтось тут, з брюхатою? Га?

– То ти хочеш сказати, що фактичний батько Сашка – отой, кого він ним і називає так наразі в коридорі?

– Ну так. Не фактичний, а рідний. Це в нас, людей, а не псевдоматематиків так називається. І, до речі, їхні очі абсолютно ідентичні.

– Подібні...

– Так, подібні, – погодилась Таня, а про себе подумала: «Тільки б Кім не пішов на кухню першим ділом, а в кімнату. Тільки б не пішов сюди і не виявилось, що він блондин з голубими очима. Тільки не зараз, коханий, прошу... Тільки не заходь...».

– Тоді я не розумію... Ти ж взяла гроші. Відкупні, коли сюди їхала...

– Мені потрібні були гроші. Кіма переводили на будівництво Академмістечка, і я знала, що поїду з ним, – знизала плечима ніби знічев'я Таня. – Врешті, ти ж мусив зі мною розплатитись за ту ніч, а як ти думав?

За дверима кухні почулося шарудіння. Тані неабияким зусиллям волі вдалось не виказати хвилювання, а потім вона подумки зітхнула з полегшенням, коли усвідомила, що то старенька сусідка почимчикувала кволими дрібними кроками до вбиральні.

– Ну ти й гнида... – нарешті проказав Несміян і люто вперіщився налитими кров'ю очима в Таню.

– Нехай так, – з внутрішнім полегшенням погодилась Таня, вже розуміючи, що їй таки вдалось переконати Несміяна. – Ми все вияснили. Ти нарешті підеш?

Я

Таємні алеї людської душі... Ми заручники обставин. Завжди заручники. Обставини кермують нами, немов п'яний водій автівкою самої темної ночі...

Чи ми доїдемо до пункту призначення? Чи хоча б виїдемо на автостраду?

Мені б хотілось, шановні, тут написати: так, звісно, все буде гаразд. Але ж це не від нас залежить і навіть не від мене наразі. Ці герої... ці герої живуть своїм життям і в середовищі, що не мною створене.

Розділ другий

Київський концерт Бенні Гудмена

Напровесні шістдесят другого молодий старшина Роман Геннадійович приїхав до Києва на побивку. У нього було всього-нічого, якихось жалюгідних по всіх параметрах цивільних, шість днів, а для нього – ціла вічність. Хоча він розумів, що встигне небагато. Так... зустрітись зі старшим братом, маму обійняти і наїстися досхочу домашньої їжі. Ну як домашньої... Мама готувати не дуже вміла і не любила, тому і вчитися не хотіла. Та просто наїстися, давайте вже будемо відвертими. Ні, не те щоб в його 3-му науково-дослідному управлінні, котре коротко називали між собою Примор^[2], морили голодом – подібного штибу спеціалістів берегли в Радянському Союзі значно більше за звичайних солдат, однак не було жодних okazій: чи то свят, чи то вихідних, щоб давали щось жирне або солодке. Їжа була поживною, збалансованою, корисною.

Тому Роман, поза своєю волею, перетворився на страшного гурмана. Ночами йому снилися «тошнотіки» – дешеві пиріжки з фаршем або капустою, по-київськи. І ті «тошнотіки» разом з гітарою, «Біломорканалом» та столовим вином (Роман був столичним, та ще й жив в центрі, аби пити горілку) – складали до купи його уявлення про розкіш, а насправді нагадували про його скороминуче доросле дитинство, чи то пак – молодю юність. А ось про ДОСААФ і всі інші парашутні заморочки після того, як він потрапив до свого 929 льотно-дослідного центру, Роман і думати забув. Нє. Більше ні про що таке не мріяв. Та ось біда... Парашут його тепер ніби сам знаходив. Вся його професійна діяльність відтепер була пов'язана з парашутами, укладками, висадкою на сушу і на воду, з аквалангами і таким іншим.

«Та й таке...» – безжурно, по-молодечому про себе зауважив юнак, коли поринув у роздуми про своє теперішнє життя і настроїв ще одного «голубця» на виделку в батьківському домі:

– Мамо, а мамо? То ти тепер нормально так готуєш? – вишкірився до неньки, яка все більше старіла.

– Та відчепися, – усміхнулася Наталя Петрівна, яка, насправді, зовсім не розізлилась на сина, за котрим дуже скучила. – То Льоня навчив. Та й часи, знаєш, вже не такі, аби кав'яр ложками...

– Не трофейні, не такі, як за батька? – піддів-таки, не витримавши, Роман. І то не зі зла. Просто манера розмовляти в армії змінилася на дошкульну, коли обов'язково було добити побратима, а не залишити підраненим, якщо побачив його слабину. – Вибач, не хотів...

– То ти таки пішов по стопах батька? – зиркнула зла мати, котра також вміла, якщо треба, користуватись цією військовою тактикою. – Будеш тепер назавжди військовим?

– Якщо так вирішить керівництво, – буркнув Роман, широко поставивши лікті на стіл, як він звик робити в армійській їдальні, демонструючи свій авторитет, і похмуро зігнувся в три погібелі над їжею, немов проказував: «Відчепися».

Розмова з мамою взагалі не клеїлася. Після армійської муштри в льотній учебці Романа Геннадійовича було направлено для подальшого проходження служби в 929-й Державний льотно-досліджувальний центр імені В. П. Чкалова і вже рік як залучено до діяльності центру як молодого перспективного спеціаліста. Там його свідомість пережила певні пертурбації, хоча вони почалися ще в учебці.

До Феодосії він прямував зеленим ДОСААФівцем з перекачаними біцепсами і головою, повною всілякого романтичного лайна про синє небо і круглі парашутні купола. Воєнком, звісно, не помилився, коли дав йому характеристику саме в цей рід військ. В учебці його, борзого, навчили звертатися до старшого за чином на «ви», дотримуватись субординації, дуже швидко і дуже далеко бігати з повною амуніцією і так само швидко їсти. Сніданок – обід – вечеря – відбій. А між тим усім стрибки – наряди – муштра. Вічні, всепереможні стрибки. Ні, не синє небо, а витяжний фал, що прив'язує медузу до літака, жорсткі приземлення і переكاتи, а опісля – синці і опухлі голеностопа; марш-кидки на п'ять та десять кілометрів, тактика і топографія.

Роман Геннадійович і думати забув про те, яким поганим був вітчим. Злість на батька вивітрилась з його макітри, немов весняний сніг розтанув на сонці. Натомість їхнє місце зайняли чіткі установки і команди. Про джаз, лагідну дівчинку, котру колись зустрів під час зимової київської хуртовини, він також думати забув. Якось не до того було. Та й вже не хотілося. Ну який буржуазний джаз, погодьтеся шановні, коли тут такий заміс серйозний.

– Ромчику, ти будеш чай, га? – почув Роман і виринув зі своїх дум.

– Тільки з цукром і лимоном. І гарячий, не теплий.

– Коли це я тобі наливала не гарячий чай, синку? – з тугою запитала Наталя.

– Не ти, мамо. В нас просто в учебці було так: поки чай розіллють по стаканах, то він зовсім вичахне... Не зважай, – Роман мотнув похиленою головою на знак заперечення, ніби унеможливаючи

навіть ймовірність непотрібних дебатів, і знову нахилився над своєю тарілкою. – Можна ще попросити добавки? Будь ласка...

Наталя лише з сумом похитала головою і покійно поклала своєму молодшому сину ще голубців на тарілку. Про себе зауважила, що столовим ножом він вже не користується. Лише похмуро дивиться з-під лоба і поглинає їжу швидко, методично, мовчки...

Ще під час проходження курсу молодого бійця, де «парінька приметілі», все як він хотів і відбулося, себто все, як він мріяв... Його відразу «запросили» на співбесіду до особіста. Роман, звісно, був щасливий. Як же без того. Поки після школи працював на своєму заводі, він же саме мріяв потрапити в структуру, як батько. Так що всім мріям його судилося збутися?

І ось тепер – сонячна, осяйна Феодосія, низькі паркани котрої так незвично викладені черепашником. Щоправда, Роман в Чорному морі не купався, бо те було занадто близько, аби про нього мріяти. Лише постійно в нього занурювався, чи то пак – приводнявся. З аквалангом і парашутом одночасно.

– Романе? Романе?! Ти зовсім мене не слухаєш...

– Вибач, мамо, думаю про свою роботу. Що ти сказала?

– Питала, чи будеш тістечка. Я вчора купила, як тільки отримала телеграму про твій приїзд, синку. – Наталя не стрималась і раптом заплакала. – Може до Києва все ж? Навіщо, ну ось скажи мені, навіщо тобі здався той дослідний центр? Хіба вдома ніякої роботи тобі не знайдеться? Мало того, що Олексій носить зі своїми ідеями щодо української мови, немов з-за вугла мішком прибитий, так і ти тепер, значить...

– Що, мамо? Та кажи вже як є! – Не витримав Роман, таки зірвався.

– Втрачений, синку, ти немов втрачений для мене...

Роман знав, що буде правильно маму заспокоїти якимось, обійняти... Але щось стримувало його. Він голосно відсморбнув пекуче-гарячого чаю з тонкої порцеляни чашечки з маминого сервізу. Знову подивився на маму вороже, з-під лоба, немов на чужинку. Потім,

щоправда, опустил свої очі долу, немов сховав їх від Наталі. Зковтнув.

– Мамо... смачний чай. Давай, не починай, а?

Наталя мовчки залишила кухню. «Я, той, посуд помию!» – кинув навздогін Роман і заляк. «Бовдуре, ну який посуд?» – пронеслось в голові, однак запізно. Мама вже грюкнула дверима так, що шибки в тих задзеленчали.

Деформація свідомості проходила швидко, непомітно... Чи усвідомлював це молодий військовий спеціаліст льотно-дослідного центру? Навряд він взагалі замислювався над такими неважливими на його думку речами. А відтак почувався вдома скуто, невпевнено... Немов у ворожому стані. Тут все стало для нього чужим, незвичним, розмитим...

«Так, – сказав собі Роман і до болю в кісточках сперся кулаками на кухонний стіл. – Треба якось спробувати. Згадати, що я відчував раніше... А зараз спати! Ранок вечора мудріший. Тим паче той чортів концерт на носі, на котрий я обіцяв потрапити. Ай, неважливий... Однак я ж обіцяв, то мушу».

Ох яким же солодким видавалось Роману його колишнє ліжко! Немов казкова перина царя. Роман розтягнувся на весь зріст і раптом вдарився головою. «Невже іще виріс?» – тільки і встиг подумати, поки звернувся на ліжку калачиком, а по тому зразу ж солодко заснув.

Адже завтра на нього чекав дуже важливий концерт, на який він життям заклався з Люсею, що на нього обоє потраплять, якщо станеться таке диво і відомий американський джазмен таки колись приїде до Радянського Союзу. І ось Бені Гудмен прямував до Києва в рамках всесоюзного туру, і Роман правдами і неправдами вибив собі відпустку додому.

Він розумів, що надія побачити на цьому концерті кохану така ж примарна, як просто зустріти її на вулицях Києва. А ще більш примарна надія, що вона буде його рада бачити, навіть якщо вони і зустрінуться десь. Однак він їй обіцяв. А обіцянки свої молодий

старшина виконував завжди. Його охопило таке хвилювання, що він навіть подумав, що навряд чи зможе заснути. Але переживав Роман даремно. Засинати по команді новоспеченого парашутиста-рятівника навчили ще в перші місяці армії.

* * *

В залі нещодавно відкритого будинку культури Київметробуду на Свердловій, 6^[3] ніде яблуку було впасти. Лише незначна кількість квитків розповсюджувалась через каси. Більшість роздавалась надійним членам ВЛКМС та активістам на виробництвах. Реагували на виступ відомого джазмена мляво, ніби з примусу. Роман це помітив і в знак протесту проти абсолютної тиші в залі в кінці чергової композиції не стримався і голосно-голосно, так, що аж долоні засвербіли, почав аплодувати. Бенні Гудмен як раз виконував «Sing sing sing sing everybody start to sing like dee dee dee, bah bah bah dah Everybody go!».

На нього обернулось кілька більш свідомих громадян з барильцями, всі як на підбір – в товстих рогових оправках. «А, до біса!» – подумав молодий парашутист. Роман добре пам'ятав, коли востаннє чув цю мелодію, і йому раптом стало якось не по собі... Ніби щось відгукнулось в серці на цей джаз. На цю композицію, котру він чув ніби в іншому житті...

Люсю він так і не навідав в жодній зі своїх попередніх відпусток. Спочатку бажання побачити кохану було нестерпним. І воно свербіло йому не так поміж ніг, як в серці. Роман був впевнений, що закохався по-справжньому. І насправді, хоча юнак і обіцяв не турбувати її під час служби, ще в грудні Роман їй написав, але відповіді не отримав. Роман почекав до березня і наважився знову написати. В листі грозився, що прийде в гості, що вони підуть гуляти на Дніпровські кручі і слухатимуть улюблений обома джаз до запаморочення... Поки обом не набридне. А потім, коли підуть до

нього додому, він палко цілуватиме її, пеститиме до запаморочення, відчуватиме кожним сантиметром її тіло... Відповідь на другий лист не примусила себе чекати. Люся написала, що хоче, аби він від неї відчепився. Що в неї вже другий кавалер, навіть більше – вона заручена. Ось так. Мабуть саме тоді в ньому почалися невідворотні зміни. Життя на цивілці стало видаватись якимось остогидлим, брехливим, несправжнім... І він почав тікати в чітку, рівну і без загогулин військову муштру. Там було надійно, в том середовищі, все зрозуміло. Свої не зраджували, а чужі могли хіба що вбити, але не вирвати з м'ясом з грудей серце.

Роман зі злістю згадав того недолугого листа, перехилиючи в антракті третю чарку дорогого коньяку в буфеті. Його серце стислось від болю. Може, він щось не те зрозумів з того листа? Як би йому хотілось його перечитати... Однак зробити Роман цього ніяк не міг, бо прикуриив від нього цигарку і таким чином позбувся його майже відразу, такий був злий на Люсю. Гадав: «Ось зараз сплю – і край. Більше ніколи про неї не згадаю». Але ж ні... Спалити клаптик папірця виявилось набагато простіше, аніж видерти почуття зі свого серця.

Повернувшись до переповненої зали, Роман раптом відчув дивну річ. Ніби Люся тут разом з ним. Романове серце почало шалено калатати в грудях, і почуття, давно притишене новою, військовою дійсністю, таке забуте... раптом з'явилося перед ним і стало непорушно стіною, ніби проказуючи: «Диви, я є. І ти нічого не вдієш зі мною, як не крути і куди не тікай. Ось так». Він подивився на свою руку, і йому здалось, що дівчина стискає його зап'ясток цупкими пальцями і підборіддям кудись вказує. Коли юнак підсвідомо подивився в той бік, куди наполегливо вказувала Люся, йому привиділися обличчя двох немовлят, як дві краплі води схожих одне на одного... Роман запитально поглянув на образ коханої, котрий стояв перед ним, ніби вранішній туман над річкою, і вона кивнула, немов щось підтверджуючи, а потім він чітко почув її голос над вухом: «Я ж казала, що прийду. Я стримую свої обіцянки, коханий...».

Горло у молодого старшини враз стисла судома, Роман сутужно намагався вдихнути в душному, переповненому «правильними» меломанами залі. Десь над ним вітав голос містера Гудмена. Той навчав молодого, нерозумного чоловіка:

*It must have been moonglow, way up in the blue
It must have been moonglow that led me straight to you
I still hear you sayin', «Sweet child, hold me fast»
And I keep on prayin', «Oh Lord, please let this last»^[4]*

Себто, пісня була про те, що кохання вічне і нема нічого більшого за любов. Однак, Роман того вже слухати не хотів: «Тре менше пити... Звукові галюцинації. Ти диви, всього три рюмашки, але ж з незвички...». Роман похитав осудливо головою і почав вибиратись крізь натовп на свіже повітря, так і не дочекавшись закінчення концерту.

В голові творилось щось неймовірне, а на серці було ще гірше. Весняний Київ палахкотів ілюмінацією, котра відбивалась в калюжах після рясного дощу, і парувал ароматами трав і цвітіння. Роман підійшов до якогось химерного ліхтарного стовпа з гнутим підніжжям на розі Енгельса^[5] і своєї рідної вулиці Лібкнехта^[6] і обійняв його. Потім подумав: «Господи, що я роблю? Ну от що?.. Це ж не Люся моя... Зовсім ні». Десь там, на рівні крон весняних лип, що готувались до свого цвітіння з таким нетерпінням, немов дівчина до шлюбу з коханим, літала вона і тихо шепотіла: «Я вже пішла. Я не тут, хлопчику мій. Але ти ще будеш... можеш бути щасливим». Однак, на жаль, Роман вже того не чув. Він іще раз доторкнувся лобом до вологого, холодного металу ліхтаря і поплентався до батьківської хати, немов не додому, а на гільйотину. За кілька тижнів мало розпочатися гаряче літо тисяча дев'ятсот шістдесят другого року.

Розділ третій Гайкокрут

Зі світлини за морськими офіцерами благосно спостерігала жінка. Здавалось, вона ледь посміхається своїми очима кольору бурхливого нічного океану, а Михайлу Сергійовичу ввижалось, що ті очі немов би з закарпатського бурштину виготовлено – для нього вони були жовто-гарячими, тигриними, немов лава. Свою єдину ваду – набуту ще за часів Другої світової війни дейтеранопію^[7], командир п'ятої БЧ^[8] субмарини класу «Фокстрот» приховував люто, з таким самим остервенінням, з яким тигриця з жовто-гарячими очима, які ввижались офіцеру, оберігає своїх тигренят.

Михайло Сергійович підняв очі д'гори і довго дивився на ту світлину. Він знав, що їхній корабель було охрещено ще п'ятдесят дев'ятого року в Ленінграді і його «Хресної Матері» – Тані, дочки головного конструктора субмарини, вже навіть в живих немає. Бо

дівчина невдовзі після того, як підводний човен Б-130 було зараховано до списків кораблів ВМФ, померла від раку. Але до того вона на урочистостях на плацу перед всією командою субмарини розбила об її борт пляшку шампанського. І тепер її світлина разом з горлечком від того ігристого займала почесне місце в кают-компанії.

Таня видавалась Михайлу не просто знайомою... А його ровесницею, з котрою він ходив в школу, а потім їхні шляхи розійшлися, і ось тепер вони знову зустрілися і вже навіки будуть разом. Він нерідко подумки і поглядом звертався до неї. За вечерею раптом подумав: «Десь так воно, мабуть, і буде, Таньо. Можливо ми зустрінемося з тобою на тому світі і воз'єднаємося. Бо на цьому світі обоє не знайшли собі пари. А там... все буде по-справжньому. Я стану тобі чоловіком, а потім, як колись, якщо помирає князь, то ховають і княжну. Заживо. І причому – вона йде на це добровільно».

На відміну від Романа Геннадійовича, більш виваженого і свідомого Михайла Сергійовича не злякав би той факт, що його коханої вже немає в живих. Він шукав її, жінку, завжди шукав, хоча б і після смерті. Нехай навіть ту, що померла раніше за нього. Нехай навіть так. Адже головне – спорідненість, а не наявність якихось примарних переваг, як довгі ноги, велика груди і навіть життя...

Михайло Сергійович наморщив свого орлиного носа – від своїх же занепадницьких думок – і прислухався до розмов в кают-компанії. Побратими обговорювали поточну ситуацію з навчаннями «Корал» і побіжно згадали про приїзд журналістки, що мала взяти у нього інтерв'ю. Він знічев'я відсунув правою рукою на сантиметр ніж для риби від ножа для інших блюд, що вилискували на білосніжній скатертині. Газетярка його мало цікавила, на відміну від успіхів у випробуванні нового озброєння. В кают-компанії вечеряли тільки старші офіцери. Стіл, як в першокласному ресторані, було сервіровано по-повній і на ньому обов'язково щовечора мало стояти сухе червоне вино, червоний кав'яр, цитрусові для насичення підводників вітаміном С згідно з вищою нормою харчування. Позаяк

тривали навчання, то вищий склад був не в парадній формі. «Трохи розслаблені», – як напередодні зазначив командир першої БЧ.

Божественна червона риба «а-ля менсьєр» з кропом і лимоном, щедро прикрашена червоним кав'яром з тутешніх вод, нововведення від кока, смачно танула в роті. Харчування було реактивне, все найкраще. Тільки будьте в строю, хлопці. І вони були, аякже... Еліта радянської армії.

Спочатку капітан субмарини делікатно в тій рибі копирсався виделкою і ножем, поки кок стояв за його спиною і чекав, коли капітан дасть відмашку. Бо позаяк страва була нововведенням кухаря, командир субмарини мав її схвалити перед вечерею. Всі п'ятнадцять офіцерів спокійно чекали на початок вечері. Ніхто з них не був аж занадто голодним, аби виказувати щонайменше бажання скуштувати ту паруючу під сиром і кав'яром рибу. Ніби і не йшлося про звичайне приймання їжі. Етикет.

Зрештою Микола Шумков^[9] побажав офіцерам «смачного», і це було командою приступити до трапези. Капітан налив червоного сухого і пильно поглянув на Михайла:

– Журналістка, Фаїна Вікторівна, вже прибула. Завтра даси інтерв'ю. Вона ніби адекватна, і з нею про все домовлено. Особіст мав перемовини з головним редактором тієї періодики, в котрій вона працює. Розкажеш про наш героїчний корабель, але здебільшого, звісно (капітан лукаво посміхнувся), розкажуй про себе. Щось побутове. Вигадай якісь подробиці. Ну і про Нахімовське, звісно, про ту війну, що вже була.

– То її розмістили в нашому готелі на території частини?

– Поселили, – знову усміхнувся Шумков. – Як в тебе з цивільною термінологією? Все гаразд?

Михайло знизав плечима:

– Згадаю лексику.

– Особіст ще завтра з тобою проведе роз'яснювальну бесіду. Він там вирішує, що до чого... Тебе фотографуватимуть. Вдягнеш парадну форму. Покажи їй саму рівненьку, лискучу гладінь.

– Та то зрозуміло...

За розмовою Михайло Сергійович не встиг сповна насолодитись французьким блюдом, бо так і не навчився їсти і говорити одночасно. Насолоджувався кожним шматком, обережно пережовував, не поспішав. Дивився уважно вусібіч, слухав, усміхався, реагував. Зрештою, капітан човна побрався ще трохи в своїй тарілці і відклав прибори. Вечерю офіційно було закінчено.

Михайло Сергійович поклав виделку з настромленим чималим кусником риbachого м'яса на тарілку, так і не донісши її до рота. Годинник біля світлини хресної показував пів на дев'яту. Мало бути ще вечірнє підведення підсумків і постановка завдань. І все на сьогодні. Відбій. Сталість режиму. Система. Вдихнути – видихнути...

Чомусь згадалось, як на своєму першому курсі (котрий для нього став і останнім), перед відправленням на фронт, в Нахімовському він всю ніч не спав. Вранці мали б проходити перші навчання з аквалангами, що мали б підтвердити омріяну ним кваліфікацію підводника-водолаза, однак ті так і не відбулися. Бо того погожого ранку на плаці по гучномовцю голосно повідомили про початок війни і він мав їхати. Власне, як і всі інші хлопці. Тоді випускникам перших наборів Чорноморського вищого військово-морського училища поспіхом присвоювали звання. Комусь, хто був тридцять восьмого року вступу, пощастило відразу достроково отримати звання лейтенанта, а ті хлопці, що поступили тридцять дев'ятого, отримали лише звання молодшого лейтенанта, сорокового – старшин. Курсантам п'ятого набору – сорок першого року, – і Михайлу Сергійовичу серед них, взагалі не пощастило – їм судилося стати лише «старшинами 1-ої статті».

І він не був упевнений, що хтось із них дослужився до наступного звання. Подейкували, більша частина тих випускників загинула у боях. Достеменно відомо, що всього було випущено 1794 особи. І всі вони відразу їхали на передову, на фронт.

Він згадав той день і плац училища. Як ластівки ширяли низько над їхніми головами в синьому небі...

Він вірив в свою інтуїцію, і ту безсонну ніч пояснював саме нею. Бо інших причин не спати в нього не було. Завжди спав як убитий. Хоча ні, не так. Цю фразу забобонно про себе не вживав. Як кінь, як морський котик, як... військовий.

Доля складалася професійна, не особиста якась. Та й долю подумки називав не інакше, як кар'єрою. Дружиною і дітьми так і не обзавівся. Складно було навіть уявити себе одруженим, щасливим чоловіком, коли відрядження за відрядженням, занурення за зануренням. Та й таке...

* * *

Всі його колишні однокурсники знайшли собі пару. Хтось назавжди, а хтось, як вже й третю дружину поміняв. Однак, вже спробував, занурився в цей каламутний потік. А він...

Іноді навіть заздрило своєму побратиму, Леоніду Івановичу. Той ще в Київському котлі^[10] втратив кінцівку – і нічого. І дружина, і діти... Думав, як примхливо складається доля. Він – функціональний, так би мовити, високий красивий блондин, третього рангу^[11]. Без поганих звичок, без позашлюбних дітей. Зі щирим поглядом чистих очей і незаплямованою честю. А щастя так і не знайшов. Сімейного вогнища. Залишалось працювати. Остервеніло довбати цю скелю, висловлюючись словами Каменяра. І він її довбав з усієї сили, що є моці.

На цьому підводному човні служив від самого початку його спуску на воду. Знав кожну гайку, якими було склепано його корпус, кожну деталь і закапелок на ньому, як справжній «гайкокрут», адже його БЧ відповідала сама за це: за бак, двигуни, паливну систему, систему енергозбереження, всі дірки і полумки. Зрісся з його бортом, немов плющ з руїною, котру тримає і не дає впасти дотолу, розвалитися. Стати не функціональною. Б-130, котрий спершу характеризувався як великий підводний човен, став разом і його дружиною, і дітьми.

Всім. Уособленням домашнього вогнища. Надійність. Фортеця. Прихисток.

І, звісно, він знав все про його Хресну Матір. Та була вісімнадцятирічною дівчиною і померла ще в шістдесятому році від раку підшлункової залози. Всіх грошей світу не вистачило б, аби її врятувати. Бо здоров'я за гроші не купиш. Він бачив її на плацу пару разів до її хвороби, коли Таня стрімкою, енергійною ходою приходила бо батька на роботу в легкій сукенці. І не те, щоб був без тями закоханий... Спрацьовувало інше: вона вже точно не обере собі іншого з домовини. Живого. А він і так мертвий. Десь зсередини. Нічийний, як бездомний кіт. Нікому не потрібний. Ідеальний і ущербний, немов інвалід першої групи в той самий час. Було простіше і зручніше бути закоханим в «Хресну Матір» їхнього підводного дизельного човна, аніж в реальну жінку з усіма проблемами, що витікали звідси. І такої жінки просто не було, не існувало в його житті. Іноді з'являлися мимохідь певні особини жіночої статі, однак йому з ними було так нудно... Та й не це відіграло головну роль – його не торкало. Не гребло. Голова не паморочилась, як при першому зануренні в глибини світового океану, немов би в безодню свого єства. Тому Михайло Сергійович після кількох спроб старався більше не заглиблюватися до таких глибин себе, своєї психіки, не тому, що не міг, а лише з однієї причини – бо вже не волів.

* * *

Століття, що минули відтоді, як з'явився гомо сапієнс і навчився плавати, минули у вічному розвитку. Зміни тривали, людина модифікувалася. Однак страх смерті залишився, бо це рушійна сила виживання. І одним з найпотужніших видів цього страху залишилось занурення на глибину. В підводних човнах, звісно, циркулював кисень. І хлопці всі були готові, навчені... такі, що пройшли і вогонь, і

воду, і мідні труби. Однак цей страх іноді з'являвся нізвідки і неприємно лоскотав у грудях. А інколи – холодним потом обливав вночі. Але бувало й так – він з'являвся раптово і вже назавжди. В самих сильних і розумних, дотепних і безстрашних. І тоді вже нічого не поробиш – треба було вигрібати зі страхітливості темряви і байдужості холоду вод на берег. На сушу. Таку зрозумілу і прийнятну для людської психіки. Випливати, видряпатись, вивозити на берег. Стати на чотири лапи, поглибше зануритись кігтями в пісок, відчутти його тепло на дотик... Вп'ястися в землю всіма двадцятьма цівками пальців, прикипіти до неї і жадати її примарного захисту. Предковичне бажання. Еволюція від риб до ссавців.

Навчання по зануренню проходили ще на першому курсі морського училища. Вони були основним випробуванням, що визначало подальшу спеціалізацію: здатен чи ні? До того, звісно, перевіряли барофункцію вуха в барокамері (то з функціоналу) і проводили психологічні тести (чого даремно травмувати нездатного апріорі?). А потім – глибоководне занурення. І ті з матросів, котрі не зуміли побороти свій страх під час занурення, потім вигрібали. Їх не списували, звісно, однак, піддавали певному остракізму. Вони працювали на березі. Їх переводили на плавсклад спеціалістами, конюхами гівно черпати на камбуз.

– Це називається аварійне залишення підводного човна через торпедний апарат, або рубку управління. Головний наш іспит, так би мовити. Глибоководне приводнення – як головний іспит по визначенню спеціальності. Найважливіший, – схвильовано надиктовував журналістці капітан третього рангу в своєму лискучому, випрасуваному кителі і потроху відчував, що вже починається його персональне занурення до баротравм. Кудись туди, де він ще й не був і навіть не наважувався про такі далі мріяти.

* * *

Він зі здивуванням дивився на неї. Журналістка, яка ще нічого не розуміла, до слова – як і він сам, точними, вивіреними рухами дістала з сумочки блокнот і обгризений олівець:

– Дякую, що так широко розповідаєте мені про найсокровенніше, Михайло Сергійовичу. Коли мені редакція доручила важливу місію – взяти у вас інтерв'ю, я навіть не могла сподіватися, що це буде настільки цікаво. І у вас тут дуже... колоритно. Журналістка ще хотіла було додати: «Я приїхала зі самого Києва, аби його взяти», але промовчала. Бо, по-перше, не любила нагнітати, по-друге, коли побачила капітана, відразу зрозуміла, що такому не лестять і враження на нього інформація про дві тисячі кілометрів, котрі вона подолала, аби зустрітися з ним, не справить.

Його очі, бездонні, глибокі, немов води світового океану, уважно слідкували, як вона швидко, професійно щось занотовує до свого блокнота. Вона була старшою за нього на кілька років, про що навіть не здогадувалась, бо він володів природженою харизмою і потужним чоловічим магнетизмом, його обпалена вітрами шкіра і глибокі зморшки робили капітана значно старшим, ніж він був насправді. Журналістка кинула на нього швидкий, оцінюючий погляд.

– Отже, давайте повернемося до фактів. Ви закінчили Нахімовське військово-морське училище в сорок першому році?

– Закінчив? – усміхнувся капітан. – Не зовсім вірно. Я лише потрапив в «систему»^[12], причому в сімнадцятирічному віці, коли почалася війна. І нас відразу було кинуте в Київський котел. Зумів вижити. А потім тривожні роки війни. Я рвався на фронт, однак так і пройшов всю війну в чині старшини 1-ї статті. Це як сержант в піхоти. Тож...

Капітан довго розповідав про свій життєвий шлях, а вона – швидко занотовувала щось до свого записника, хоча й диктофон вже давно було ввімкнено і той все писав...

Журналістку звали Фаїна Вікторівна. Дивне ім'я їй дала мама, котра дуже любила Раневську і бажала дочці легкого, богемного життя, завжди з усмішкою на вустах. Щоправда мати забула, що

акторка була саркастичною і такою вщент життєстверджуючою через непросту свою долю. Раневська сама про себе казала: «Все своє життя я проплавала в унітазі стилем батерфляй».

«Дивно, як він говорить. Пафосно, але щиро, – подумала Фаїна Вікторівна. – Можна буде потім просто з диктофона записати інтерв'ю і нічого не правити. І стільки інформації... Як він нею жонглює легко. Хоча, мабуть, не зовсім легко було проживати таке життя...».

Тим часом трохи скутий і чарівний в своїй здичавіло́сті, вічно перебуваючий на човнах, поза людською цивілізацією і спілкуванням капітан все уважніше придивлявся до журналістки і розкривався їй. В його чіпких, примружених очах почала з'являтися непритаманна йому ніжність, а розкішна борода приховувала від журналістки ледь помітну посмішку, що почала пробиватися, мов пролісок, на засмаглому обличчі.

– А що ви робите ввечері? – несподівано для себе запитав Михайло Сергійович.

Журналістка стрепенулась, немов налякана шерехом пташка в полі, однак швидко взяла себе в руки. Фаїна Вікторівна, котра уміла уважно слухати, вже майже точно була впевнена, що капітан самотній, однак, також чудово усвідомлювала природу його роботи. Тому вона не роздумуючи відповіла:

– Ввечері я сподіваюсь мати довготривалу телефонну розмову зі своїм чоловіком.

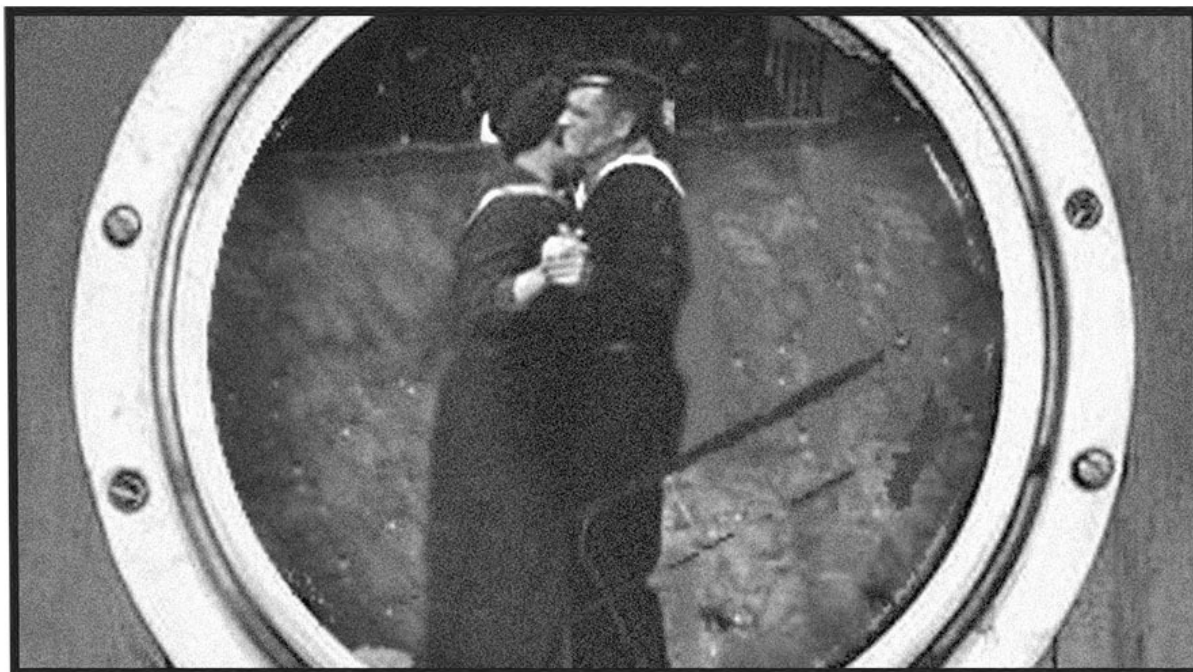
Капітан на цю ремарку нічого не відказав, лише пильно подивився їй у вічі і про себе подумав: «Яку ще телефонну розмову? У нас база закрита. Єдиний зв'язок тут – це військовий. Ну може вона ще не знає...».

Вже пізніше, в номері свого готелю, коли прослуховувала записану на диктофон розмову, Фаїна розмірковувала: «Чому я так йому відповіла? Адже він сподобався мені...».

В номері готелю, що був розташований на території військової частини, було якось зимно, незатишно, хоча надворі несміливо

починалась рання весна. Журналістка подивилася на стіни в якихось веселих шпалерах з дрібними квіточками і подумала, що вдома в неї так само незатишно, а значить... значить немає сенсу, себто різниці, але й сенсу також, в тому, де саме вона засинає і прокидається: тут чи там, в квартирці на Куренівці. Зітхнула. Потягнулась, як кішка, і ось так, сидячи біля вікна, замислилась. Про себе, своє життя і до чого це все іде. «Отже, Фаїно, за три місяці, два тижні і сім днів тобі виповниться сорок. Тобто ти навіть вже не жінка бальзаківського віку. Ти ще могла думати про себе, як про тридцятип'ятирічну, рік тому, ну максимум зараз, однак вхідні дані змінюються. Вони постійно змінюються, і час мчить. А отже, тобі пора вже змиритись. Та й ти, еге ж, не сильно переживаєш. Так?» – запитала сама в себе журналістка, поки дивилась довго, не змигуючи, у відчинене вікно на Біле море. Сама незчулася, як вечірник плавно перейшов в ніч і місяць з'явився на сіріючому небосхилі. «Ну ось чого ти сьогодні? Ну чого?» – запиталася сама в себе, допоки час невловимо збігав поміж пальцями. Потім таки встала з підвіконня, розім'яла пальці рук і всілася до свого диктофона надиктовувати статтю. Це те, що вона добре вміла робити і робила. Газета відволікала від дурних думок, і тільки вони з'являлися, Фаїна Вікторівна починала остервеніло працювати. Бралася за будь-яку роботу, аби тільки не думати ні про що зайве. Себто таке, що змінити було їй не під силу. Майже сорокарічна, бездітна і самотня корінна киянка – Фаїна Вікторівна, яка жила в квартирці батьків після їхньої смерті і писала свої статейки в газету.

Розділ четвертий Баротравма

«Ну що ж... Ось воно. Почалось. Її очі... То які будуть оперативні заходи, кап-три?» – з гучними поштовхами серця десь в скронях гарячково думав Михайло Сергійович, аналізуючи свої відчуття до Фаїни Вікторівни, поки пив настоянку з пахучого чебрецю і лимонника. Ніч заглядала у вікно кухні його самотньої квартири в офіцерському ДОСі^[13]. Тут було затишно і тепло від паруючого в каструльці трав'яного збору (командир БЧ виключно так заварював той задля використання як всередину, так і ззовні) та фікусу. Цього небораку Михайло Сергійович таскав за собою з бази на базу, з однієї дислокації на іншу, з одного військового містечка, що було розбито невідомо де, посередині вічної мерзлоти або спустошливих пісків, до іншого. По всім безкраїм просторам Радянського Союзу. І єдине, чого не вистачало до тієї всієї ідилії – так це жінки. Гарної,

ймовірно – вірної, з усіх сторін такої, що б йому підходила. І ще... була в цьому всьому навіть не одна заковика, а цілих дві. По-перше, важко було знайти жінку, яка б погодилась разом з його фікусом кочувати з місця на місце (а варіант залишати потенційну дружину за місцем прописки, себто на півроку і більше, ним не розглядався). По-друге, його ні від кого не гребло. Так, саме так, Михайло Сергійович використовував саме цей кострубатий термін. Його не гребло від жодної жінки до сьогодні. Не торкало, не тіпало, не радувало, не тішило, не теліпало серденько всередині сильних грудей «кап три ер», себто капітана третього рангу по-цивільному. І тут раптом вона. «До баротравми підранила. Добре, що хоч не вбила...» – плутаючи морську і мисливську термінологію, гарячково подумав про себе чоловік, що вже ось як пів доби нагадував кошеня, а не «морського вовка», котрим він був до того без малого тридцять вісім років.

З вікна відкривався вид на той самий готель при військовій частині Северодвінська, де наразі мешкала журналістка, і наш капітан раз у раз підходив до нього, аби поглянути на той будинок. Близькість квартирування Фаїни Вікторівни надзвичайно потужно розбурхувала течію крові по його великому і малому колам кровообігу разом взятим. У Михайла взагалі під кінець їхнього вранішнього інтерв'ю виникло непереборне бажання попросити її світлину, однак, шляхом неймовірних внутрішніх зусиль, він стримався: «Подумає, що я псих якийсь».

А тепер капітан шкодував і гарячково думав, де б роздобути ту фотографію. Його осягнуло: «Ну звісно! Наш помічник коменданта...» І він тут же набрав товариша з бюро пропусків: «Іванич, а принеси-но мені паспорт нашої гості, ти ж пропуск їй зробив на корабель?». «Щось пішло не по плану?» – почув у відповідь схвильований голос товариша. «Ні, просто хочу ознайомитись. Можна?». «Щось придумаємо. До ранку терпить?» – пробурчав Іванич, котрий вже, мабуть, солодко спав в обіймах непристойно молодій дружини, коли йому зателефонував командир

п'ятої БЧ. «Краще зараз», – сталевим голосом відповів Михайло Сергійович. «Наказуєш мені? – лукаво в слухавку проспівав Іванич. Однак потім відразу додав: – Чекай, зараз».

«Лемкиня і начальник Колими»

Помічник коменданта Біломорської військово-морської бази Північного флоту був вже немолодим, п'ятидесятитрьохрічним, колишнім начальником одного з безлічі виправно-трудових лагерів на Колимі, а до того – смершівцем. Однак, що не характерно, досить незкурвленим. На ім'я його ніхто не звав, лише – Іванич. Він сам попросив його так називати, хоча хлопці спочатку ніяковіли від такої фамільярності щодо людини, що вела картотеку у бюро пропусків на різні військові об'єкти бази, тобто займала чільну ланку цепного канату їхньої злагодженої системи ВМФ. Адже збір і контроль над інформацією про військових і навіть цивільних осіб на базі вівся Іваничем педантично і точно.

З Іваничем, котрого побоювались інші моряки, Михайло Сергійович зійшовся відразу. У них було багато чого спільного. По-перше, той був його сусідом в ДОСі. По-друге, хоча Іванич і не був родом зі столиці УРСР, як Михайло, а походив з якогось глухого волинського села, інших земляків у командира п'ятої БЧ на базі не було. І найголовніше: після фатальної для кар'єри спецназівця-енкаведиста помилки, коли Іванич ще в сорок другому напився через розстріл першої дружини і провалив операцію, чоловік взагалі не вживав. І ось це стало вирішальним фактором: з Михайла Сергійовича трав'яний збір, з Іванича – розповіді про оперативні заходи контррозвідувальної діяльності щодо пошуку фашистських диверсантів та їхніх спільників на території Західної України.

Ще з самого початку їхнього квартирування в Северодвінську, з осені 1960-го, помічник коменданта за тонізуючим збором трав з лимонником і м'ятою повідав свою печальну історію.

Іваничу ледь перевалило за тридцять, коли його кохану ластівку, чарівну дівчинку, його смереку лемківського роду з синіми-пресініми, немов волошки, очима розстріляли такі ж самі енкаведисти, яким був він сам, в тюрмі на Лонцького. Взяли її за статтю 54 Карного кодексу УРСР^[14], а ліквідували згідно меркулівського^[15] наказу № 2445/М, в якому йшлося про терміновий облік усіх в'язнів у тюрмах та розподіл на тих, що підлягають депортації в концтабори ГУЛАГу, і тих, кого необхідно розстріляти.

Цифри... Ті завжди заміняли в СРСР людський фактор. Адже не так страшно у звіті Філіпову було написати, що, хоча згідно з «Планом евакуації» депортації з Львівської області підлягало 5 тисяч заарештованих (для цього начальник тюремного управління НКВС УРСР капітан держбезпеки Філіппов особисто виділив наказом 204 вагони, які, згідно з нормами, могли вмістити 6800 в'язнів), евакуювали лише 1822 арештантів. Дочищали те, чого не зробила ежовщина. Одним більше, одним менше... І завжди менше, краще ж менше? Чого тащити цих доходяг аж до непролазних хащів Сибіру, аж на Колиму? Всіх цих євреїв, лемків, просвітян, народників в смішних недолугих вишиванках і просто... людисьок. Одиничок. А земля всіх прийме. Як ноликів.

Іванича при всій цій вакханалії тоді у Львові не було. В СМЕРШі операція тривала за операцією в пекельні часи війни.

– Залишилась дочка, Таня, – потягуючи збір холоднокровно мовив Іванич, після розповіді про те, як став вдівцем.

– Ух, – видихнув Михайло. – Мені шкода, Іваничу. Не знав... А за що?

– Бо була лемкинею. І батько її з львівської Просвіти...

– І за це..?

– Слухай. Тривала війна. Спецслужби не встигали зі своєю перлюстрацією^[16], з усім тим лайном... А там листи на лемківській. Хіба розбереш, що там в них написано? Львів тоді тільки звільнили

від фашистських окупантів. Ріки крові просвітників та інших інакомислячих, іноземців, неугодних текли тоді по його бруківці...

– І як ти після цього... кхм... служив? – Михайло Сергійович зковтнув.

– Отож. Потім я, звісно, і накосячив на одній із операцій. Бо був напідпитку. Мав ліквідувати, а не зумів. Почув від об'єкта гуцульську говірку... Почав ставити собі непотрібні запитання щодо доцільності... А чи не помилились, як з моєю жінкою там, зверху? Чи, бува, нічого не переплутали? Запитання, котрі були зайві, взагалі не в моїй компетенції, адже існував чіткий наказ і інструкція... Отак мене і розжалували. А невдовзі відправили начальником одного з виправно-трудоваих лагерів на Колиму. Проколовся по повній.

– Шкодуєш? – Михайло долив в маленьку китайську піалку, розписану анютиними óчками, трохи настоянки Іваничу.

– Ні. Я б не зміг вже більше так багато вбивати. Кхм, себто бути ефективним у своїй спеціальності, – поправив себе тоді Іванич. – Після смерті моєї душі, моєї лемкині. Знаєш... а допоки вона була живою, зі мною... ми ж так сварилися!.. А потім мене просто не стало на багато років. То добре, що мене звільнили і відправили на Колиму. Я там ніби сам з урками відбував, а не вони в мене. Я так корив себе...

– За що?

– Що не вберіг. Що мене не було поруч. А пізніше – що дочку, Таню, не забрав з собою, а віддав на виховання діду з бабою. Людина завжди знайде, за що себе корити. Розумна людина. Це тільки в дурних нема ні страху, ні шкодувань, – Іванич відсърбнув настоянки і погладив обережно узор з випуклих анютиних óчок на піалці. – А знаєш, мені віддали на Лонцького її особисті речі. Перед розстрілом вона вишивала анютині óчки гладдю. Це були її улюблені квіти.

Це була їхня перша відверта розмова. До дрижаків. А потім були ще і ще... І, поки ці двоє гаяли безмежно довгі вечори поблизу Північного кола, ті розмови ставали все більш карколомними.

Зокрема, згодом Іванич полюбив розповідати про навички та вміння офіцерів-одинаків СМЕРШу в рукопашному бою та використання особистої зброї, а саме пістолетів та револьверів під час пошукової діяльності. Іванич зазначав, хитро жмурячись, що автомати в тих були не в ходу – ніде було сховати під одягом, немов брудну совість.

* * *

У вікні на третьому поверсі готелю горіло світло. Михайло знав, що в будівлі навпроти перебуває наразі тільки вона, Фаїна Вікторівна, а значить, то вона досі не спить.

Інших гостей в готелі не було. З кінця минулого року в них гостей на базі взагалі не було. А самі визначні, високе начальство з інспекцією, тут квартирувалися ще наприкінці жовтня 1960 року. Тоді як раз тривали навчання «Корал» і їхня підводка двічі успішно здійснила постріл торпедою Т-5 з ядерною боеголовкою поблизу архіпелагу Нова Земля в Баренцевому морі.

Саме тоді тут з'явилися товстопузі і пихаті столичні штабні з лискучими чорними портфелями. Щулились мерзлякувато від пронизливого далекосхідного вітру. Розслаблялись лише в клубі, в котрому з нагоди приїзду високого начальства щовечора крутили фільми і влаштовували танці, та в своєму готелі. Тієї осені всі готельні вікна мерехтіли світлом люстр і торшерів, а за фіранками їхніх номерів постійно сновигали туди-сюди вальяжні, немов набиті ватою іграшкові фігури. Тоді за тими вікнами можна було спостерігати з ДОСа, немов за кіноекраном. Відслідковувати їхні пересування, робити висновки.

Михайло тоді напевне вже знав, що в одного з офіцерів організаційно-планового відділу штабу Північного флоту, прізвище якого вже давно вивітрилось з його голови, простатит – він

щопівгодини ходив до туалету, а потім лягав в ліжку, вимикав світло і знову все повторювалось з лякаючою регулярністю приреченості.

Інший, котрий відповідав за контроль застосування спецзброї на підводних човнах, вічно ходив туди-сюди і чухав своє чимале барильце. Регулярно підходив до холодильника і діставав звідти пляшку за пляшкою. Кап-три здогадувався, що то було пиво.

Інший, Рассохо Анатолій Іванович, заступник керівника їхніх навчань, щопівгодини від опівночі підходив до свого вікна, привідчиняв щільно зашторені портъери, і тонкий дим цигарки починав витись в сизе, сіріюче сходом сонця на горизонті небо. Михайло Сергійович знав, що він усю ніч пише документи, робить якісь звіти. Працює. І той знав, напевно відчував якимось шостим чуттям, що за ним спостерігають. Однак, звісно, командира п'ятої БЧ не бачив, не міг бачити, бо той дивився на його вікно зі своєї нічної темряви з повністю вимкненим світлом. І якби не здатність кап-три бачити в суцільній темряві, то, можна було б припустити, що він чогось не зауважує. Однак, Михайло Сергійович вмів як помічати все, так і аналізувати.

Рассохо, на відміну від інших штабних, йому подобався. Перший замкомандуючого Північним флотом був різким і напористим, мав рівну поставу і був відомим фахівцем з океанографії та гідрографії. Рассохо не був підводником, але встиг покомандувати багатьма надводними кораблями і був відомим фахівцем з корабельної артилерії. А ще мав репутацію нестандартного прихильника багатьох цікавих флотських починань: якщо на флоті з'являлася якась нова і передова ідея, то зазвичай за нею стояв Рассохо. Він прославився тим, що організовував і керував проведенням перших морських караванів через кригу, що закривала підходи до північних володінь СРСР, з Мурманська в Тихий океан. Такі каравани були надзвичайно ризикованою справою, і з появою атомних криголамів Рассохо став першопрохідцем в проводці караванів торгових суден і військових кораблів, включаючи підводні човни, з Північного флоту на Тихоокеанський. А ще він писав вірші і навіть двічі був лауреатом

Державної премії СРСР за свої книжки. «Цікаво, а я б міг присвятити Фаїні вірша?» – подумав «морський вовк», його думки наразі зводилися до одного – свого кохання, коли в двері його квартири тихо постукали.

Михайло Сергійович ненадовго відволікся від об'єкту своїх почуттів. Іванич стояв в дверному отворі з тонкою сірою текою в руках. «На Фаїну», – зрозумів Михайло.

– Заходьте, Івановичу, – гречно запросив кап-три сонного помічника коменданта.

– Ні. Давайте вже завтра ви мені поясните, навіщо вам здалась справа цієї благонадійної і нічим особливим не примітної журналістки. Вона абсолютно надійна, хіба ви не розумієте? Чи ця підозрілість викликана особистим інтересом?

– Ну ось ви й самі дали відповідь на своє запитання, – підтвердив Михайло Сергійович.

Іванич, котрий зазвичай не виказував емоцій, злегка підняв брови, однак капітан зауважив цей легкий порух.

– Не спостерігав раніше за тобою такої горячкості. Взагалі такого... – Іванич не міг підібрати слово.

– Я й сам не спостерігав за собою такого, – роздратовано від власних же емоцій і тому сухо зауважив капітан.

– Ладно, тримай, – Іванич тицьнув до рук кап-три тонку сіру картонну теку. – Сам був колись таким. Ще з першою дружиною...

– Щиро дякую. Там же нема нічого такого?..

– Абсолютна нецікава біографія, – запевнив помічник коменданта і втомлено знизав плечима. – Та й вона старша за тебе на два роки. Це так, для загальної інформації.

– Буває, – усміхнувся капітан і хотів додати: – А твоїй дружині скільки років? – Однак вчасно прикусив язика.

– Що ж, ну якщо так... – сонний Іванич знову знизав плечима і повернувся до виходу. Потім таки не витримав: – Не, ти серйозно? Аж настільки?

– До баротравм.

* * *

Михайло розпрощався з товаришем, потім сів на дивані і з хвилюванням почав роздивлятись чорно-білу світлину журналістки, котру було зроблено на пропуск до бази. Її портрет. З того на капітана в упор дивились добрі променисті очі, а вперті вилиці і трохи набурмосені брови вказували на надійність і чесність. «Я буду захищати тебе», – раптом промайнуло в голові Михайла і він вперто стис зі щелепи. Потім розкрив сірий папірець, помережаний друкарським чорнилом.

Дата народження – 5 липня 1922 року. Київ. Закінчила київський університет імені Шевченка екстерном в 1950 році. «Чому так пізно? А, ну да... Війна...» Ніколи не була одружена. «Хм, ніколи?..» Батьки померли. Живе з котом. Статті... Багато статей. «Купається в роботі і нею ж закусує на десерт. Будемо ламати згубні звички», – рішуче подумав кап-три. Не палить, не п'є. За кордон не виїжджала. «Сухо, коротко, по ділу. Мені підходить, – констатував кап-три. – То значить, кажеш, з чоловіком по телефону будеш теревенити всю ніч, моя дівчинко?». Михайло підійшов до вікна і подивився на освітлене готельне вікно. В ньому на підвіконні сиділа тонка поетична жіноча фігура і заплетала собі косу, немов Альонушка з картини Васнецова в Третьяковці.

Михайло гарячково потер вилиці: «Піти до неї? Привітати із запізненням, адже тиждень тому було Восьме березня. Точно! З цукерками і трав'яною настоянкою і зізнатись, що я її кохаю. Ні, з цукерками і коньяком. Який ідіот тащить коханій трав'яну настоянку, вона ж не Іванич? Хоча ні... Я ж читав ОС^[17], вона не вживає. Та й як я отак завалюсь до неї зі своїми почуттями? Дурень. Повний телепень...»

Він ще кілька разів пройшовся туди-сюди по вітальні своєї квартири офіцерського ДОСу і вирішив натомість піти в кают-

компанію порадитись з жінкою, котру до сьогодні вважав своїм єдиним коханням на все життя.

* * *

Зазвичай тут грали в шахи. Ну, окрім вечерь у вибірковій компанії офіцерів і командирів БЧ, звісно. Михайло подумки сам до себе усміхнувся. В кают-компанії він почувався так спокійно, немов в батьківській квартирі на Подолі, в котрій не був ще з п'ятдесят дев'ятого. Власне, з того самого часу, як його прописку, згідно в флотськими правилами, було змінено на аналогічну з пропискою їхньої субмарини. Себто – Сєвєродвінськ.

Михайло подивився на круглу картину і довго роздивлявся палаючі в суцільній темряві північної ночі зорі і зітхнув. На серці було неспокійно, але як же хороше!.. Він підійшов впритул до світлини «Хресної Матері» і вперіщився очима в два бурштинових провалля очей померлої дівчини, котрі, взагалі-то, були зовсім не карими, ні... Однак, такими видавались морському офіцеру. А ми ж завжди бачимо те, що хочемо бачити, еге ж?

За якийсь час непорушності і дивовижності цього моменту Михайлу здалось, що «Хресна Матір» усміхається тільки йому і нікому більше... Слідкує за ним своїми бурштиновими зіницями.

– Ти вибачиш мене, Таньо? Я закохався в живу жінку з плоті і крові. Думав: ніколи – і ось, на тобі...

– А як же я? – кокетливо підморгнула йому дочка головного конструктора зі світлини.

– А ти назавжди залишишся в моєму серці. Справді...

Таня потягнулась так, що всі кісточки хруснули в її мертвому тілі і легко зійшла зі світлини. Доторкнулась напівпрозорими тонкими пальцями рук до лампи, левітуючи в повітрі, а потім обережно опустила біля капітана, так і не торкаючись пальчиками босих ніг підлоги кают-компанії. Поділ її крєпдешинової сукні кольору

ранкової зорі розвівався, немов від легкого вітерцю її останньої весни п'ятдесят дев'ятого, коли Тані не стало:

– От ви, чоловіки, всі такі, – продовжувала дражнитись дівчина. – Наобіцяєте сім мішків гречаної вовни й прикусите язика.

– Таньо...

Дівчина зітхнула і враз посерйознішала:

– Та я що? Я нічого... Та й, Михайле Сергійовичу, я ж вже мертва, і ваша обіцянка померти разом зі мною нездійсненна... Потанцюєте зі мною? – раптом весело проказала дівчина і, не чекаючи його відповіді, взяла офіцера в свої міцні потойбічні обійми, і вони разом закружляли в вальсі по лінолеуму кают-компанії, допоки зорі за ілюмінатором картини почали розгоратися чимдуж з посиленням темряви цієї ночі.

Прошло досить багато часу, допоки Михайло Сергійович, обіймаючи невидиму Таню, вправно кружляв сам по собі по підлозі кают-компанії. Вальс зі чотирьохамперного^[18] електрофона з алюмінієвим шильдиком номер РЗ-40М грав одну й ту саму платівку безліч разів. Потім, нарешті, музика сама собою стихла. Таня гречно отряхнула поділ своєї сукні, в котрій її поховали спекотного липневого місяця три роки тому, і відсторонилась від моряка.

– Дякую за танок, офіцере. Ви – жива людина. Прекрасна, однак жива, бридка мені... Зі своєю кров'ю і лімфою всередині тіла. – І офіра зіщулилась, немов їй було гидко з ним не те що танцювати, а навіть розмову вести. – А в нашій ситуації це непереборна обставина. Бо, позаяк, я тепер віддаю перевагу безкровним крилатим створінням. Тому, на превеликий жаль, я змушена Вам відмовити стати Вашою дружиною.

І «Хресна Матір» знову залетіла до фотокартки і зайняла на ній своє місце. Потім підморгнула зі стіни Михайлу:

– Але ви чуйна, хороша, хоча і волога людина. І все у вас з Фаїною буде гаразд. Я постараюсь все організувати якнайкращим чином. Я Вам обіцяю.

– Он як... – усміхнувся Михайло. – То Ви мені наказуєте завертати назад голоблі?

– Ну, виходить, що так, – пирснула від сміху офіра.

«Принаймні на сьогодні. На жаль, не впевнена, що надовго...» – потім подумала Таня, але цієї думки вирішила командирі п'ятої БЧ в голову не вкладати, як зробила зі своїми попередніми. І Таня знову стала непорушною дівчиною зі світлини, дочкою старшого конструктора Б-130 із застиглою назавжди посмішкою на незайманих дівочих устах.

Михайло ще довго дивився на світлину «Хресної Матері» в надії ще щось почути від неї, однак вона мовчала.

За якийсь час кап-три зітхнув і знову перевів погляд до картини в круглій рамці, що емітувала ілюмінатор, з биркою номер 1201–59 в лівому кутку. Йому подумалось, що номеру немає на цьому кораблі, тільки його душа, і то не певно.

Чоловік сподівався на картині побачити як завжди сяючі зорі над водами Білого моря. Однак на ній, немов в справжньому ілюмінаторі, вже рясніла заграва ранкової зорі кольору тонких рожевих пелюсток сакури на воді предковічного світового океану і разом – Таніної сукні. Михайлу навіть здалось, він бачить русалочий хвіст, що зникає в темній воді, немов на кіноекрані. Все жило, рухалось навколо нього. Все те, що раніше було мертвою непорушною матерією зі своїм порядковим номером, оживало і показувало моряку своє єство... Починався шістнадцятий березневий день тисяча дев'ятсот шістдесят другого року.

За сто дев'яносто дев'ять діб їхній підводний човен в складі 20-ої ескадри підводних човнів Північного флоту мав пройти з Баренцева в Саргасове море і назад.

Ядерні боєголовки були випробувані. Човен бездоганно укомплектований і надійний, немов фортеця, форпост, останній, найважливіший редут невидимої казкової країни... Лишень проблема з вентиляцією і теплообміном. Адже ці підводні човни конструювали для холоду і мороку північних водних потоків. Однак

хто зважатиме на такі дрібниці, як сорокап'ятиградусна спека всередині субмарин під час їхньої зустрічі з теплою течією Гольфстрім?

Я до чого веду, шановні... Цифри... Шильдики... Пронумеровані артефакти. Ті завжди заміняли в СРСР людський фактор.

Розділ п'ятий

Енергія припливів і відпливів

Фаїна

«Ну ось тобі й сорок, моя дівчинко», – проказала Фаїна Вікторівна до свого зображення в дзеркалі старезного батьківського трюмо, котре чудом зберіглося під час війни і тепер стояло в її спальні. Жінка з сумом подивилась на своє відображення в дзеркалі, хоча воно ніяк не вказувало на вагомий ювілей, а главред газети, так той взагалі сьогодні набивався до неї додому після імпровізованого святкування в їхній редакції. Так би мовити, продовжити святкування в інтимній атмосфері. Фаїна це згадала і лише знизала плечима: випадкових чоловіків в своє життя вона не допускала, а їй всі

здавались такими – вона була вкрай обережною і підозріливою. Потім, вже сорокарічна, журналістка чокнулась зі своїм відображенням советським шампанським, що парувало бульбашками в новенькому чехословацькому кришталі, немов окріп в каструлі, і примхливо почала здирати нафарбованим гострим нігтиком золотаву етикетку зі щойно подарованого їй бокалу. Той не витримав такої наруги над собою і видряпався з її рук на волю. До гострих кришталевих уламків відразу ж прибіг її кіт і почав лизати з подертого, загрубілого паркету залишки шампанського. Фаїна не скрикнула, ні... і навіть свою кицю не почала відганяти. Вона знову байдуже знизала плечима, дістала з картонного ящика іще один бокал і налила в нього шампанське. Потім знічев'я перерахувала свої наявні активи: «Один, два, три... дев'ять. Тьху ти! Не може бути непарне число в гарнітурі. Так, ну звісно, вісім бокалів. Себто вже сім». Потім випила залпом той паруючий крижаний окріп і тихо прошипіла зі злістю, з неймовірною волею, ніби заговорювала коня від падіння перед битвою: «Та бийтеся, друзі мої, бийтеся скільки влізе. На щастя! Хочу, аби всі-всі сьогодні полягли смертю хоробрих!» – і Фаїна Вікторівна замахнулась з усієї сили тонким зап'ястком і розбила об паркет своєї спальні другий бокал зі свого щойно подарованого, такого дорогоцінного заморського гарнітуру. Кіт з переляком нявкнув і втік. А Фаїна, натомість, ніби набуваючи якихось магічних, непереможних властивостей, голосно засміялась і вперіщилась невидимим поглядом у вікно. На небосхил поступово, немов старезна прима театру, котру вже давно здолала подагра, залазив жовто-гарячий, вагітний місяць. «Ось-ось має розродитися... – чомусь подумала Фаїна, потім відразу ж поставила саму себе під сумнів, як вміла тільки вона: – Хто сказав? Адже Місяць чоловічого роду. А чому чоловіки не народжують?». Її вечірнє безумство раптом перервав настирний дзвінок в двері. Подзвонили раз, і у Фаїни з котом разом взятих піднялись вуха, а потім відразу ж – вдруге. «Це він. Жодних сумнівів, – пронеслось блискавкою в її голові, і серце закалатало так, що підкосились ноги. – Боже!..

Приїхав. Відпросився від усіх, втік зі свого підводного човна, зробив неможливе, аби в цей день бути поруч...».

Я

Ну звісно... Хто ж це ще міг бути, як не її кап-три? Її капітан? Її Пролісок, як вона його називає наодинці, коли ніхто не бачить їх і не чує, і вона бере його скроні до своїх долонь і безкінечно довго, не відводячи погляду, дивиться в його очі. Бо його очі – це водночас і її очі також. Бо неможливо пояснити і висловити словами, що коїться зі старою (як вона сама про себе подумки говорить) Фаїною після того доленосного інтерв'ю в Сєвєродвінську трьохмісячної давнини... А якщо бути точним, шановні, відтоді минуло рівно три місяці, два тижні й сім діб. Не забувайте – система рахує. Кожний шильдик...

Але не будемо відволікатися, любі, давайте відчуємо і поринемо туди, вглиб, до баротравм Михайла Сергійовича і відьминського божевілья корінної киянки Фаїни Вікторівни. Адже це так прекрасно... і, безперечно, більш чуттєво, більш літературно, більш людяно, аніж рахувати шильдики. Електрофон – один. Світлина хресної – два. Кап – три. Фаїні – сорок. Вже сорок... Але ж які сороковини її життя казкові, оптимістичні, чудесні... Яка файна тризна у Фаїни з її недолугими бокалами з чеського... ні, чехословацького кришталю.

Він тоді так і не прийшов до її готельного номеру. Вона щось відчувала, однак, змовчала і навіть наступного дня в офіцерському буфеті на його пропозицію розділити з ним тістечко і чорний-пречорний чай – відмовилася. Так само Фаїна відмовилася від танку з ним в офіцерському клубі, хоча Михайло Сергійович прекрасно танцював після ленінградської вечірньої школи танців при будинку офіцерів ще з 1941 року і ну дуже хотів продемонструвати їй це своє вміння. Був лише один вечір поміж ними, коли вони залишились наодинці. Нічого не відбувалось вкрай інтимного, якщо

не брати до уваги дуже відверту розмову і ті її долоні на його скронях... Однак. Фаїна Вікторівна не звикла впускати в своє життя сторонніх. Вона завжди встигала втекти до того моменту, коли все ставало аж занадто серйозно. Та й що може бути такого аж вкрай серйозного між сорокарічною дивачкою і здичавілим одинаком, «морським вовком»? І цього разу Фаїна собі не зрадила і вчинила так само, як завжди бувало в подібних ситуаціях: поспіхом зібралася і виселилася з готелю при військово-морській базі, навіть не попрощавшись зі своїм капітаном.

Однак, Михайло Сергійович був не з тих, що відступають, і зателефонував на її київський номер відразу ж по тому, як журналістка повернулася до Києва.

– Вітаю, Фаїно.

– Це ви..?

– Мені приємно, що ви пізнали мій голос...

А потім почався період довгого осадного положення... Котрий тривав вже ось як без малого три місяці і два тижні... Три ліщини для Попелюшки. Рівно три горішка. Перший був її народження, другий – те доленосне інтерв'ю з Михайлом. Чи буде третій?..

* * *

Тож Фаїна в тонкому пеньюарі мчить відчиняти двері і, немов та горлиця, заламує свої тонкі зап'ястки на ходу. З вікна їй світить вагітний місяць і байдуже, що він не розродиться.

За дверима стояла старенька сусідка з однокімнатної квартирки навпроти з домашнім наполеоном в тремтячих, поцяткованих пігментними плямами натруджених руках. Фаїна вимучила посмішку на своєму обличчі, ледь стримуючи сльози: «Дякую, Іраїдо Леонтієвно. Дуже приємно... Зайдете до мене на чай? Ні? Вже пізно? Тоді завтра, гаразд?» А коли зачинила за тією двері, таки розплакалася: «Яка я дурепа... Ну ось навіщо? Навіщо зараз мені

чекати на того, хто просто вбиває свої самотні темні вечори на краю землі розмовами зі мною?.. Нічого не можливо, а те що можливо, ось воно, Фаїно, перед тобою». І жінка взяла черговий бокал з картонної коробки, наповнила його по вінця смертельно льодяним шипучим окропом з морозилки, своїм персональним трунком того вечора, і випила залпом. І так само третій полетів на паркет і з дзенькотом розбився. Кіт, вже здогадуючись, чим закінчиться знайомство з черговим новеньким бокалом, навіть не виліз з-під ліжка, лише нявкнув, ніби констатує дії хазяйки. Не схвалюючи і не засуджуючи. Просто нагадуючи про себе.

Фаїна зняла з себе тонкий пеньюар з довгими мереживними рукавами – новинку київського будинку моделей і голою сіла за мамине трюмо на маленьку табуретку. Звільнила від шпильок, а потім розплела свої довгі, помережані легкою сивиною, коси. Розпустила хвилясте волосся і спостерігала, як воно ворухиться на тілі від її подиху, немов змії повзають по грудях. Довго сиділа і дивилась на себе в дзеркало. Високі вперті скули, дві вуглини очей, тонкі, вольові уста. Хотіла було дістати ще один бокал з подарункової коробки, однак тут все ж таки нагодився її кіт з-під ліжка і почав муркотіти, заплітаючи своєю невидимою силою її литки, немов просив цього не робити. Фаїна погладила сіру м'яку шерсть його хвоста: «Добре, котику, не буду більше бити посуд. Обіцяю...». Потім витерла сльози зі щік і поставила лікті на трюмо, впритул наблизившись до свого зображення в дзеркалі: «Я, кіт і місяць в повені. Ось така, значить, компанія в мене на моє сорокаріччя..?». Потім, ніби підкоряючись якимось невідомим раніше їй бажанням, дістала з шухляди ножиці і почала коротко обрізати своїх чорних змії. Пасма одне за одним падали на кота, і той злякано нявкнув і знову прошмигнув під ліжко.

Підготовка

Всередині літа, коли високе начальство в кабінетах з червоного дерева і вождями в позолочених рамках на стінах вже розробляло плани щодо залучення радянських сил та засобів на іншому континенті світу і в усю готувалось до цих дій, навчання, перевірки та інші приготування на Б-130 почастишали.

І ось, якраз в ніч з четвертого на п'яте липня, коли Фаїні Вікторівні ось-ось мало стукнути сорок, на субмарині Північного флоту раптово почалися навчання. В 4:32 ранку Михайла Сергійовича розбудив захеканий посильний і рівно о 5:10 кап-три відмічав вахтовий, як офіцера, що прибув на підводний човен.

Коли розпочалася навчальна бойова тривога, вони вийшли в Біле море і дрейфували в районі очікування поблизу Чорного мису.

Михайлу ніколи було присісти за гарячковим контролем життєдіяльності всіх агрегатів їхньої субмарини. А думки всі були звісно не про це. Нарешті, пізно ввечері п'ятого липня, після вечері з вищими офіцерами в кают-компанії, він підсів до командира другої БЧ, у котрого дружина працювала в Союзпечаті міста Сєверодвінськ (себто в тій самій структурі, де й Фаїна) і непомітно прошепотів: «Що з моїм проханням? Встигли?». «Сергійовичу, які квіти? У нас на носі по всім чуткам має щось таке початись, що аж думати страшно...» – набрав повні груди повітря і на одному диханні видихнув Володимир Дмитрович. «Так що, вийшло чи ні?» – прижмуривши очі, сухо запитав кап-три, котрий у душі вже розумів, до чого хилить його побратим, і починав дуже злитися. «Ні, – зізнався Дмитрович. – Думав вранці попросити жінку... Бач як виходить. Тепер навіть сам не знаю, коли її побачу. Така доля флотська».

Раптово прозвучав сигнал про занурення. І всі п'ятнадцять офіцерів, як один, синхронно встали, немов пловці аналогічної спортивної дисципліни, і дуже швидко почали залишати кают-компанію, аби розійтись по своїм відсікам. Таня почула по гучномовцю:

- По місцях стояти, до занурення готовсь!
- Перший відсік до занурення готов!

- Четвертий відсік до занурення готов!..
- Задряяти верхній рубочний люк! – зкомандував Шумков і відразу почув у відповідь:
 - Верхній рубочний задряяно, зауважень немає.
 - Занурення 40 метрів, з деферентом 5 градусів на ніс.
 - Є погрузитися 40 метрів з деферентом 5 градусів на ніс, – відповів лоцман і за п'ять хвилин доповів по завершенню занурення:
 - Є глибина 40 метрів деферент 0 градусів.
 - Оглянути відсіки! – скомандував капітан.
 - Другий відсік зауважень немає.
 - Третій відсік зауважень немає...
 - Акустик! Прослухати горизонт.
 - Прийняв прослухати горизонт! – відказав молодий випускник музичного училища, котрий нещодавно потрапив на корабель і відразу ж нагодився зі своїм ідеальним слухом. – По пеленгу 115 градусів шум гвинтів бойового надводного корабля!

Було дано команду початку навчальної бойової тривоги. Їхня субмарина лягла на курс і попрямувала на перехоплення цілі.

Приблизно за двадцять хвилин вони наздогнали свою навчальну ціль, повністю стали на їхній курс і були готові торпедувати. Завдання було виконане. Незабаром надійшла команда «Відбій» і на Б-130 стало тихо...

* * *

В кают-компанії під час всієї цієї незрозумілої їй організованої навчальної тривоги залишилась лише Таня – «Хресна Матір» субмарини. Дівчина обережно потягнулася в фотокартці, після того як переконалася, що її ніхто не бачить. Потім трохи висунулась з рамки і подивилась на картину в формі ілюмінатора, де було зображено їхні човни в нічних водах океану, і хитро підморгнула зорі:

– Ні, ну ти бачиш? Вона таки зробила це, повинуючись невидимій силі. Тільки-но. Довго заливалась шампанським, била бокали, а потім, повинуючись невидимим силам, зробила те єдине божевільне, що врятує його. І нас разом взятих. Води ж прийняли її жертву?

– Аякже. Зачот, – по-діловому відказала Хресній Матері найяскравіша зоря.

– І де вони? Ходять?

– Та де...! Такі довгі і цупкі, ледь не стриножили лопаті основного гвинта та валової лінії і нас не потопили. Має сильну енергетику в собі. Зараз, стривай.

За цими словами зоря зникла з небосхилу на картині і пірнула в темні води. Таня з цікавістю спостерігала, як її яскраве світло підсвічує днище їхньої субмарини. Потім ранкова зоря виринула з якимось невагомим мокрим клубком і перелетіла до Хресної в світлину:

– На, тримай. Заплети їх в коси і нехай будуть у тебе. Це наш оберіг віднині. Заховаєш?

– Звісно, – з радістю проказала Таня і почала обережно сплітати в дві тугі коси чорних, ледь помережаних сивиною змії.

«Як завжди...»

Поки Фаїна обрізала свої довгі коси і цим самим рятувала свого Проліска, поки він, себто кап-три Михайло Сергійович, переживав за квіти, котрі так і не потрапили до рук його коханої в день її ювілею, на іншому кінці світу, але в усе тій же неосяжній ні серцем, ні розумом країні Рад... Біля вікна, на своїй Ніколіній Горі, стояла жінка. Так, і вона також своєю поетичною натурою відчувала ту енергію припливів і відпливів. Ту саму, що керувала діями Фаїни, допоки вона відтинала собі волосся, відхрещувалась від своїх змії, що були з нею із самого дитинства. Ту саму, що примушувала Михайла Сергійовича безповоротно вирішувати питання з букетом Фаїни,

допоки його підводний човен, згідно бойовій тривозі, пеленгував корабель-супротивник...

Однак, ця п'ятидесятидев'ятирічна панянка, вже не тішила себе думкою про можливість нового щастя. Вона була занадто мудрою для цього. Та й діти...

А ось у чоловіка цієї жінки, що був на десять років молодшим за неї, була нова коханка. Наталя Петрівна це відчувала нутром безпомилково, стовідсотково. Чи вона переживала? Ні. Вона вже звикла. Сергій Володимирович не шукав собі нового кохання. Натомість він шукав пригод на свою дупу. І ті коханки, більшого і меншого калібру (але, зазвичай, меншого, бо на Михалкова, позаяк і автора державного гімну, що було ледь не єдиною його заслугою, жінки з великої літери не велися), з'являлись постійно. Сергій Володимирович відверто нудився. Нудився на Ніколіній Горі, де не існувало всієї тієї, такої принадної для нього мішури столиці. Нудився з жінкою, котра воліла жити в селі, ростити на своїх грядках різну городину і навіть самотужки випікати хліб, не те що ткати постільну білизну... Нудився з непростою, неоднозначною жінкою, котра після порання на городі пила шампанське, а йому б горілку і пісні угарні, п'яні, і щоб груди чийсь великі (а головне – молоді, пружні) мацати, нюхати чийсь плебейський піт, ледь прикритий «Красной Москвой»^[19], як дешевою вуалькою, зривати з нових тілес труси і дешеві хабешні колготи... Він саме такого хотів і жадав. Головне, аби потім повертатись в такий пригожий та інтелігентський затишний дім. Повністю зітканий по атомах, по молекулах нею, Наталею Петрівною. Повертатися до неї, дружини-інтелігентки, поліглотки, поетеси і просто красуні, котру він ненавидів і поважав водночас. До тієї, що народила йому двох синів і ті вже вирости. А тепер що ж... Безповоротність часу. Та й раніше, якщо відразу чогось не було, то тепер й поготів... нічого не буде. І Кончаловська знала це.

Наталя Петрівна, загадково всміхаючись, дивилась на великого, жовтого, немов вагітного, місяця. Ні, в неї, як у Фаїни, не виникало запитання, чи місяць може бути аж таким вагітним у своїй повні. Бо

Наталя Петрівна росла в середовищі давньогрецьких міфів, французької літератури і батьківської художницької містики. Бо Наталя Петрівна була лабільною і трансформаційною завжди і повсякчас і не задавала собі дурних запитань, на котрі не могла, або не хотіла знати відповіді... Так тривало дуже довго. Майже цілу вічність. Ця гра в піддавання і прийняття, що завжди закінчувалася неприйняттям. Цілковитим і повним нерозумінням. Непорозуміння в квадраті, в кубі – ось на що перетворився з часом її шлюб. Але вона стоїчно цього не помічала. Не задавала собі дурних запитань.

Тож, Наталя Петрівна просто дивилась на того місяця і творила свій черговий шедевр. Свій вірш. Який, звісна річ, треба стишити, стриножити... не зробити ані популярним, ані вагомим. Бо всі лаври мають бути у нього, її чоловіка, відомого державного діяча, публічної особистості і на сам кінець – відомого дитячого письменника, Сергія Володимировича Михалкова.

*При дороге ивы, ивушки стояли.
То сплетали косы, то их расплетали.
Кланялися ветрам вслед лозю тонкой.
Предлагали отдых путнику с котомкой.
С двух сторон дорогу обступили ивы –
Как родные сестры все они красивы.
На сестер одна лишь только не похожа,
Словно на колени встав перед прохожим.
Молодая ива скрючена, горбата,
Разметала ветви в стороны куда-то
– Молодая ива, что ж это с тобою?
Почему не смотришь в небо голубое?
Кто повинен, ива, в том, что ты горбата? –
И сказала ива: «Малые ребята,
Малые ребята в праздник с песней звонкой,
До земли пригнули стан мой, ствол мой тонкий.*

*Если бы помог мне кто-нибудь в ту пору
И под ствол поставил добрую опору –
Не была б калекой и росла на славу,
И глядела б в небо, а не вниз в канаву»^[20].*

Дописавши, вона втомлено і трохи зневажливо, майже іронічно, поклала на стіл олівець і, навіть не поглянувши на написане, пішла до сімейного вогнища. Роботи, як завжди, в неї вистачало.

Нещодавно Наталя Петрівна повернулася з Академмістечка. Там вона співала пісень Едіт Піаф і захоплено декламувала її вірші. Жила. Існувала. А втім, все як завжди... А потім всі гроші, зібрані за концерт, передала в Фонд Миру. Її чоловік, Сергій Володимирович, як завжди був не дуже радий поверненню дружини. Хорохорився, усміхався награно, але нудився, зітхав і ледь стримував своє роздратування. «Нова коханка, – подумки констатувала Наталя Петрівна. – Все як завжди...». І за сим їй стало навіть шкода. Шкода його, такого нещасного, невдоволеного. Але не себе. Бо напровесні вже треба було висаджувати петрушку і редиску. Та й вулик потребував особливого нагляду. Життя тривало.

Наталі Петрівні ще вдавалось себе примусити функціонувати між Москвою і Ніколіною Горою. Ще вести світське життя. Статус вимагав. Статус Михалкова. Хоча вона знала, ще кілька років – і ніхто і ніщо не втримає її в задушливих обіймах Білокам'яної. Її, онучку спадкового донського козака, що звикла до сибірських просторів. Її, вільну зсередини... Та й сини. Сини вже стали дорослими і її не потребують як раніше...

* * *

Двадцятидев'ятирічний Андрон з літа шістдесят першого вдома бував лише наїздами. Активно велися зйомки «Іванового дитинства»,

сценарій котрого написав разом з братом. Увесь час пропадав зі знімальною групою. А коли й приїжджав обійняти матір, то всі їхні розмови велися про цей фільм. Тому Кончаловська вже знала, що романтична поїздка Андрона з Ай-Петрі до Ялти з першою дружиною Іриною, коли у вантажівки відмовили гальма, однак закохані навіть цього не помітили, любуючись в кузові, увійшла до цього фільму. І та сцена з хлопчиком і дівчинкою в кузові, вщент наповненому яблуками, – то його оммаж першому коханню і вже колишній дружині... Хіба що без відмови гальм, як то вийшло між вісімнадцятирічним студентом ВГІКу Андрonom і ще більш юною балериною. Що ж... Вони залишились друзями. Ірина навіть разом з ним знялась в «Івановому дитинстві». А відтак, хоча через Андрона і не стала прямою балету, увійшла в історію зафільмованою матір'ю юного розвідника Івана Бондарева.

З Іриною в Наталі чудові стосунки. Вона завжди підтримувала і підтримуватиме синів. І будь-яке їхнє рішення знаходить відгук в її материнському серці, як і має бути.

І саме з матір'ю, а не Михалковим, Андрон на кухні їхнього будинку на Ніколіній Горі однієї літньої ночі радився щодо цього фільму.

– Мамо, я не знаю, чи це взагалі гарна ідея, братися за цей недоробок після директиви гендиректора «Мосфільму». Він там так і зазначив, її в кулуарах цитують на пам'ять, як вирок: «Всі подальші роботи по фільму припинити в зв'язку з тим, що матеріали, відзняті в експедиції, визнано незадовільними, а їхнє подальше використання неможливим». Абалов^[21] ходить по коридорам студії, як побитий собака. Його усунено з усіх проєктів. А мене тепер, як підставного, кинули на цей сценарій. Це ж перший мій фільм!.. А я ж не зможу... ну, не зможу в угоду лінії партії зробити оптимістичний фінал. Я так само буду гнути лінію...

– Андроне, – перебила сина Кончаловська. – роби так фільм, як тобі підказує серце. Не зважай. Якщо і твій заріжуть – не біда. Головне – ніколи не зраджуй собі, своєму серцю.

– Це не про мене, – підтвердив молодий режисер.

– Отож. А батько підключиться якщо що, – хитро посміхнулась мама. – Тобі ще пирога покласти? Гарний вдався з ріпчастою ялтинською... М'ясо таке солоденьке... Тобі подобається, синку?

– Мамо... Твої пироги з печі – то витвір мистецтва! Куди так гравюрам Дюрера до них! – Андрон смачно вкусив паруюче тісто м'ясного маминого шедевр і від задоволення примружився. – О, до речі, я їх хочу використати в фільмі.

– Мої пироги? – не зрозуміла тоді Кончаловська.

– Та нє. Гравюри Дюрера. Як протиставлення фашизму і невігластва і величної старогерманської культури. Розумієш? Адже не можна нівелювати того факту, що Германія – це не лише нацизм.

– В такому разі тобі точно знадобиться допомога батька, – розсміялась Кончаловська. – Бо зарублять, синку, тебе, як і твого попередника.

– Ні, ну чому? – не здавався Андрон. – Адже Папава написав сценарій з оптимістичним фіналом. В дусі часу.

– В угоду лінії... – підморгнула мама.

– Ага. Адже якщо в повісті Боголюбова Іван гине, то в новому сценарії лейтенант Гальцев, той, до котрого привели Івана після затримання радянськими солдатами, вже після війни випадково зустрічає того в поїзді з вагітною дружиною і урочисто виголошує: «Нехай буде благословенний мир!». І весь цей оптимізм Боголюбов, що по своїй же повісті переписав сценарій і повернув все назад, як було, рубає під кінець. Ти чула цю історію?

– Синку... Я не обізнана з вашою режисерською кухнею аж так детально. Більше тямлю в своїй, – усміхнулась і стонула плечима Кончаловська. – Тобі ще пирога?

– Так, звісно. Я можу і весь його з'їсти! І зараз розповім тобі про режисерську кухню, аби ти все-все знала, мамо... – Андрон відтяв чималий кусень маминого пирога, смачно пережував м'ясо, витер серветкою вуста і почав розповідати. – Так ось, Володя Богомол в п'ятдесят сьомому пише свою повість «Іван» про юного розвідника.

Та набуває неабиякого резонансу. Її перекладають багатьма мовами. І все б нічого, лише фінал драматичний, та й сама повість... М'яко кажучи не прославляє радянські війська в період перших двох років, а викриває, як все було. Повне фіаско нашої армії. Приблизно в той же час кінодраматург Папава береться переробити повість і зробити з неї цукерку. Героїня Орлової в «Зустрічі на Ельбі» нервово курить сигарети, порівняно з життєстверджуючою долею юного розвідника Івана. Хепі-енд. Однак невдовзі в «Комсомольській правді» була опублікована стаття про юних розвідників, які допомагали армії на Дніпрі в 1941 році. Вона закінчувалася словами: «Відгукніться, юні герої!». Богомолів, сам колишній розвідник, зателефонував до редакції газети і дізнався, що ніхто не відгукнувся: всі загинули. Тоді за його участю був написаний новий варіант сценарію з оригінальним кінцем. Себто – смертю Івана. Сценарій ніби переписали згідно початковому задуму автора. Власне, як я кажу, сам Боголюбов його і написав. А ось Абалова зарубили... А чому тоді не сценарій? Я не розумію, навіщо було витратити державні кошти. Ти уявляєш, які затрати по відзнятим попередньо матеріалам було списано до збитків?

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

Галина ГОРИЦЬКА

РЕТРОРОМАН

1962 — 1965

КИЇВ

СВІТЛИНА ХРЕСНОЇ МАТЕРІ

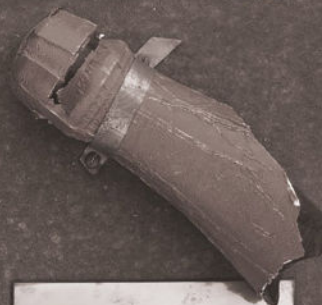
Роман «Світлина хресної матері» — п'ятий в серії ретророман, присвячений життю Києва

Чи міг уявити Джордж Орвелл, що назва його статті «Ви й атомна бомба» стане реальністю для Романа Геннадійовича, котрий везиме саме її — атомну бомбу — на підводному човні на Кубу?

Чи припускав конструктор ОКБ-586 Леонід Іванович, що за двадцять з гаком років випадково зустріне в Новосибірську батька, якого вважав давно загиблим?

Чи міг подумати Василь Стус у вересні 1965-го, що прем'єра фільму Параджанова — це спецоперація КДБ задля виявлення нескорених націоналістів?

А втім, все таємне колись стає явним... А життя завжди карколомніше за вигадку.

На память о крещении
килектора „КИЛ – 33“
состоявшемся 31.07.1975 г.
от крестной матери
Мамасовой Надежды Ивановны

FOLIO

Примечания

1

Г. Горицька. Життя в рожевому.

[Повернутися](#)

2

3-тє науково-випробувальне управління ГК НДІ ВПС (в/ч 36851) – служба льотних випробувань авіаційних комплексів протичовнової оборони. Розташоване в м. Феодосія. Базувався на фондах військових об'єктів аеродромів Кіровське, Багерова, полігонів Чауда, Апук, Меганом. Основна база – в Приморському. Наразі входить до складу ГЛІЦ (*абр., рос.*) – 929-й Державний льотно-випробувальний центр Міністерства оборони РФ імені В. П. Чкалова, 929 ГЛІЦ ВПС) – авіаційна науково-дослідна установа. Основна установа ВПС, в якій перед надходженням на озброєння проходять випробування військова авіаційна техніка та засоби авіаційного озброєння. Реорганізація почалася 1960 р., коли на базі ГК НДІ ВПС (Чкаловська), 6 ДНДІ ВПС (Володимирівка), Повітроплавального науково-випробувального центру (Власюк), 8-го льотно-випробувального центру морської авіації (Феодосія) був створений єдиний Державний Червонопрапорний науково-випробувальний інститут ВПС – ГК НДІ ВПС. Основна база інституту і його управління розміщувалися в Ахтубінську біля станції Володимирівка. Там само розташовувалися 4 науково-випробувальних управління ГК НДІ ВПС: випробувань комплексів перехоплення, фронтової авіації і літаків ближньої розвідки (1-ше), авіації далекої дії, засобів ураження і засобів телекомунікації літакової розвідки (2-ге), крилатих ракет класу «земля-земля» (8-ме), трасових випробувань і вимірювань (9-

те), а також 2 дослідних авіапалки (далеких бомбардувальників і змішаних). Начальником ГК НДІ ВПС в 1961 р. було призначено генерала М. С. Фіногенова.

[Повернутися](#)

3

Сучасна вул. Прорізна.

[Повернутися](#)

4

Пісня «Moonglow».

[Повернутися](#)

5

Сучасна вул. Лютеранська.

[Повернутися](#)

6

Сучасна вул. Шовковична.

[Повернутися](#)

7

Дейтеранопія характерна для 1 % людей. Це форма часткової кольорової сліпоти (різновид дальтонізму), що характеризується зниженою чутливістю до деяких кольорів, в основному зелених відтінків.

[Повернутися](#)

8

БЧ («бече») – поняття з основ корабельної організації, поряд зі службою, основний організаційний підрозділ екіпажу кораблів радянського військово-морського флоту, у віданні якого зосереджені бойові і технічні засоби з певного виду озброєння або обладнання, призначені для виконання певних завдань в бою або повсякденному житті. БЧ-1 – штурманська; БЧ-2 – ракетна, або ракетно-артилерійська, або артилерійська (в залежності від складу озброєння корабля); БЧ-3 – мінно-торпедна; БЧ-4 – зв'язку; БЧ-5 – електромеханічна; БЧ-6 – авіаційна; БЧ-7 – радіотехнічна (управління).

[Повернутися](#)

9

Командир легендарного підводного човна «Б-130», котрий приймав участь в Карибській кризі.

[Повернутися](#)

10

Великомасштабна битва Червоної Армії і Вермахту в липні – вересні 1941 р. в під час Другої світової війни із захоплення столиці Радянської України Києва.

[Повернутися](#)

11

Капітан третього рангу в розмові відрекомендуватиме себе саме так: «Третього рангу...» і прізвище.

[Повернутися](#)

12

У той час так називалися на морському жаргоні вищі військово-морські училища.

[Повернутися](#)

13

ДОС (рос.) – будинки для квартирування офіцерського складу на територіях військових містечок.

[Повернутися](#)

14

Стаття за контрреволюційну діяльність.

[Повернутися](#)

15

Наказ від 23 червня 1941 р. наркома держбезпеки В. Меркулова.

[Повернутися](#)

16

Перлюстрація – таємний перегляд певними органами особистої інформації, що пересилається, чи кореспонденції.

[Повернутися](#)

17

ОС (скор.) – Особова справа.

[Повернутися](#)

18

На підводних човнах задля запобігання загоряння електромережі використовувались непотужні прилади.

[Повернутися](#)

19

Знамениті в радянські часи жіночі парфуми, котрі в 1958 р. було навіть відзначено призом на Всесвітній виставці в Брюсселі.

[Повернутися](#)

20

Романс «При дорозі», котрий увійшов до художнього фільму «Дворянське гніздо» А. Кончаловського.

[Повернутися](#)

21

Е. Абалов – режисер «Мосфільму», котрий працював над цим фільмом до Кончаловського.

[Повернутися](#)